

RAUTALAMMIN KUNTA
TARKASTUSLAUTAKUNTA
2017 - 2020

ARVIOINTIKERTOMUS VUODELTA 2018

Sisällysluettelo

1	Tarkastuslautakunta ja tarkastustoiminta.....	3
1.1	Tehtävät ja kokoonpano	3
1.2	Arviointitoiminta.....	5
1.3	Sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamisen valvonta	5
1.4	Tilintarkastuksen järjestäminen	5
2	Tavoitteiden toteutumisen arviointi	8
2.1	Kuntastrategia 2030	8
2.2	Toiminnan ja talouden tavoitteet.....	9
2.2.1	Yleishallinto	9
2.2.2	Elinkeino toiminta	10
2.2.3	Perusturva.....	11
2.2.4	Sivistystoimi	14
2.2.5	Tekninen toimi ja vesihuolto	17
2.2.6	Yhteenveto toiminnan ja talouden tavoitteiden toteuman arvioinnista	19
2.3	Kunnan talous	20
2.3.1	Käyttötalous	20
2.3.2	Rahoitusosa	21
2.3.3	Investoinnit.....	21
2.3.4	Talouden keskeiset tunnusluvut	22
2.3.5	Talouden tasapaino.....	22
2.3.6	Yhteenveto kunnan taloudesta	23
3	Rautalammin kuntakonsernin toiminta.....	25
3.1	Konsernin toiminta vuonna 2018	25
3.2	Konsernivalvonta.....	25
3.3	Tytäryhtiöille asetettujen tavoitteiden toteutuminen	26
3.4	Konsernin keskeiset tunnusluvut	27
3.5	Yhteenveto kuntakonsernin arvioinnista	28
4	Vuoden 2017 arviointikertomuksen havaintojen jälkiseuranta.....	29
5	Yhteenveto	30
6	Tarkastuslautakunnan esitys kunnanvaltuustolle	32

1 Tarkastuslautakunta ja tarkastustoiminta

1.1 Tehtävät ja kokoonpano

Kunnanvaltuusto asettaa tarkastuslautakunnan hallinnon ja talouden tarkastuksen sekä arvioinnin järjestämistä varten. Tarkastuslautakunta laatii arviointisuunnitelman ja antaa valtuustolle kultakin vuodelta arviointikertomuksen, jossa esitetään arvioinnin tulokset. Valtuustolle arviointikertomusta koskevan esityksen yhteydessä tarkastuslautakunta yksilöi ne asiat, joissa kunnanhallitusta kehoitetaan ryhtymään toimenpiteisiin niiden korjaamiseksi ja joista kunnanhallituksen on annettava valtuustolle selvitys. Vuosittain laadittavassa arviointikertomuksessa korostuvat tarkastusvuoden aikana lautakunnassa käsitellyt asiat.

Lautakunta voi antaa valtuustolle muitakin tarpeellisenä pitämiään selvityksiä arvioinnin tuloksista. Tarkastuslautakunnan toiminta on riippumatonta toimivasta johdosta. Tarkastuslautakunnan tehtävässä korostuu kunnan toimintojen, toimintatapojen sekä palvelujen järjestämisen tarkoituksenmukaisuuden arviointi. Tilintarkastajan tehtävät liittyvät puolestaan laillisuusvalvontaan.

Tarkastuslautakunnan suorittaman arvioinnin tulokset raportoidaan kunnanvaltuustolle osoitetussa arviointikertomuksessa sekä mahdollisissa väliraporteissa. Tarkastuslautakunnan tehtävistä on säädetty kuntalain 121 §:ssä ja kunnan hallintosäännössä.

Kuntalain 121 §:n mukaan tarkastuslautakunnan tehtävänä on:

- 1) valmistella valtuuston päätettävät hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat;
- 2) arvioida, ovatko valtuuston asettamat toiminnan ja talouden tavoitteet kunnassa ja kuntakonsernissa toteutuneet ja onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla;
- 3) arvioida talouden tasapainotuksen toteutumista tilikaudella sekä voimassa olevan taloussuunnitelman riittävyttä, jos kunnan taseessa on kattamatonta alijäämää;
- 4) huolehtia kunnan ja sen tytäryhteisöjen tarkastuksen yhteensovittamisesta;
- 5) valvoa 84 §:ssä säädetyn sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamista ja saattaa ilmoitukset valtuustolle tiedoksi;
- 6) valmistella kunnanhallitukselle esitys tehtäviään koskeviksi hallintosäännön määräyksiksi sekä arvioinnin ja tarkastuksen talousarvioksi.

Kunnan hallintosäännön (v. 2018) 68 §:n mukaan tarkastuslautakunnan tehtävänä on lisäksi:

- 1) seurattava tilintarkastajan tarkastussuunnitelman toteutumista sekä muutoinkin seurattava tilintarkastajan tehtävien suorittamista ja tehtävä tarpeen mukaan esityksiä tilintarkastuksen kehittämiseksi,
- 2) huolehdittava siitä, että tilintarkastusta varten on tarpeelliset voimavarat, jotka mahdollistavat tilintarkastuksen suorittamisen hyvän tilintarkastustavan edellyttämässä laajuudessa,
- 3) tehtävä aloitteita ja esityksiä lautakunnan, tilintarkastajan ja sisäisen valvonnan tehtävien yhteensovittamisesta mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla.

Hallintosäännön mukaan ennen arviointikertomuksen antamista tarkastuslautakunta voi antaa valtuustolle tarpeelliseksi katsomiaan selvityksiä ja raportoi valtuustolle merkittävistä havainnoista myös tilikauden aikana.

Kunnanvaltuuston toimikaudeksi 2017–2020 valitsemina tarkastuslautakunnan jäsenenä ja varajäsenenä ovat toimineet vuonna 2018 seuraavat henkilöt:

Jäsen

Emma Ilomäki, puheenjohtaja
Sami Räsänen, varapuheenjohtaja
Päivi Heikkinen
Lauri Lundberg
Tauno Herranen
Martti Törrönen
Tiia-Riikka Pitkänen

Varajäsen

Jaakko Vesterinen
Päivi Eklund
Ari Weide
Eeva-Liisa Puranen
Tytti Mård
Pasi Raatikainen
Mikko Piltonen

Kunnanvaltuusto on myöntänyt Tiia-Riikka Pitkäselle eron kokouksessaan 18.12.2018 (§ 86). Hänen tilalleen on valittu Annikki Kaipainen.

Tarkastuslautakunnan jäsenet ja varajäsenet ovat olleet esteellisiä arvioitaessa seuraavia toimintoja:

Jäsen

Emma Ilomäki, puheenjohtaja	Keskusvaalilautakunta
Sami Räsänen, varapuheenjohtaja	Tekninen lautakunta
Päivi Heikkinen, jäsen	Elinvoimalautakunta, tekninen lautakunta, ympäristölautakunta
Tauno Herranen, varajäsen	Elinvoimalautakunta, sivistyslautakunta
Tiia-Riikka Pitkänen, jäsen 18.12.2018 asti	Perusturvalautakunta, tekninen lautakunta
Anikki Kaipainen, jäsen 1.2.2019 alkaen	Perusturvalautakunta, tekninen lautakunta
Päivi Eklund, varajäsen	Perusturvalautakunta
Ari Weide, varajäsen	Kiinteistö Oy Oikarilan Teollisuushallit, Rautalammin kunnan Asunnonhankinta Oy Hän on osallistunut lautakunnan kokouksiin varsinaisen jäsenen poissa ollessa. Esteellisyydet on todettu näissä kokouksissa erikseen.
Mikko Piltonen, varajäsen	Elinvoimalautakunta, sivistyslautakunta
Jäsenet Lauri Lundberg ja Martti Törrönen	Lautakunta ei ole todennut esteellisyyksiä arviointitoiminnassa näiden henkilöiden osalta
Varjäsenet Jaakko Vesterinen, Tytti Mård, Pasi Raatikainen ja Eeva-Liisa Puranen	Henkilöt eivät ole osallistuneet arviointikertomuksen 2018 laadintaan tai tarkastuslautakunnan kokouksiin

1.2 Arviointitoiminta

Tarkastuslautakunta on kokouksessaan 24.10.2017 hyväksynyt koko toimikautensa 2017–2020 arviointisuunnitelman. Tarkastuslautakunnan neljän vuoden toimikauden aikana käydään läpi kunnan keskeisimmät toiminnot siten, että eri lautakuntien alainen toiminta on jaettu painopistealueiksi tarkastuslautakunnan eri toimintavuosille. Tilivuoden 2018 tarkennettu työsuunnitelma on hyväksytty tarkastuslautakunnan kokouksessa 12.9.2018. Työohjelmassa on määritelty kokouksittain arviointikohteet ja arviointimenetelmät.

Tarkastuslautakunta on pitänyt kahdeksan tilivuoteen 2018 kohdistunutta kokousta ajalla 12.9.2018–22.5.2019. Lautakunnassa ovat työohjelman mukaisesti olleet kuultavina kunnanjohtaja Anu Sepponen, hallintojohtaja Merja Koivula-Laukka, kunnanhallituksen puheenjohtaja Matti Kärkkäinen, tekninen johtaja Antti Tuppura, sivistysjohtaja Olli Lipponen, perusturvajohtaja Kirsi Solmari, elinkeinoasiamies Iiro Lyytinen sekä tytäryhtiöiden edustajat: Rautalammin Kehitys Oy:n hallituksen jäsen Esko-Pekka Markkanen ja Kiinteistö Oy Oikarilan Teollisuushallit -yhtiön toimitusjohtaja Iiro Lyytinen sekä Rautalammin kunnan Asunnonhankinta Oy:n isännöitsijä Pekka Putkonen. Kuultavat henkilöt ovat kertoneet tarkastuslautakunnalle alaisensa toiminnan ajankohtaisista ja keskeisistä asioista sekä talousarvion 2018 toteumasta. Arviointikokousten havainnot on liitetty osaksi seuraavissa kohdissa esitettyjä arviointeja.

Arviointikertomuksen laatimista varten lautakunta on tutustunut vuoden 2018 talousarvioon, kunnanhallituksen allekirjoittamaan tilinpäätökseen (ml. konsernitilinpäätös) ja toimintakertomukseen sekä henkilöstötilinpäätökseen. Tarkastuslautakunnan jäsenet ovat seuranneet kunnan toimielinten päätöksentekoa pöytäkirjojen avulla ja tekemällä muita havaintoja kunnan toiminnasta ja taloudesta. Tilintarkastuskertomuksen lisäksi tarkastuslautakunta on saanut tilintarkastajalta kaksi tilivuotta 2018 koskevaa kirjallista raporttia, joihin se on perehtynyt.

Arviointi perustuu lautakunnan kuulemisissa saamiin tietoihin ja tehtyihin havaintoihin, tilintarkastajan raportteihin, toimintakertomustietoihin ja muihin kunnan asiakirja-aineistoihin. Lähteinä käytetään lisäksi valtakunnallisia vertailuja. Tarkastuslautakunta voi pyytää arvioinnin kohteena olevilta yksiköiltä tietoja tai selvityksiä. Tarkastuslautakunta voi myös teettää erillisiä selvityksiä tai tarkastuksia myös ulkopuolisilla asiantuntijoilla.

1.3 Sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamisen valvonta

Kuntalain 121 §:n mukaan tarkastuslautakunta valvoo sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamista ja saattaa ilmoitukset kunnanvaltuustolle tiedoksi vuosittain. Tarkastuslautakunta on vuoden 2018 aikana käsitellyt sidonnaisuusilmoituksia tarvittaessa.

Tarkastuslautakunta on päättänyt kokouksessaan 15.9.2017, että se on sidonnaisuusrekisterin rekisterinpitäjä ja hyväksynyt rekisteriä koskevan rekisteriselosteen. Tarkastuslautakunta on valtuuttanut hallinto-osaston osastosihteerin pyytämään sidonnaisuusilmoitukset ja tuomaan ne tarkastuslautakunnan käsiteltäväksi. Kunnan hallintojohtaja tai hänen nimeämänsä henkilö on valtuutettu tarkastamaan sidonnaisuusilmoitukset ja julkaisemaan ne yleisessä tietoverkossa tarkastuslautakunnan käsitellyn jälkeen.

1.4 Tilintarkastuksen järjestäminen

Tarkastuslautakunta on kilpailuttanut Rautalammin kunnan tilikausien 2017–2020 tilintarkastuspalvelut keväällä 2017. Kunnanvaltuusto on valinnut kunnan tilintarkastajaksi KPMG Oy Ab:n. Kunnan päävastuullisena tilintarkastajana on toiminut 31.3.2019 asti JHT, KHT Milja Leino ja tämän jälkeen JHT, HT Esko Säilä.

Tilintarkastajasta on säännelty kuntalain 122–125 §:ssä muun muassa seuraavaa:

- Tilintarkastaja toimii tehtävässään virkavastuulla. Tilintarkastusyhteisö voidaan valita kerrallaan enintään kuuden tilikauden hallinnon ja talouden tarkastamista varten. Kunnan tytäryhteisöjen tilintarkastajaksi on valittava kunnan tilintarkastusyhteisö, jollei tästä poikkeamiseen ole perusteltua tarkastuksen järjestämiseen liittyvää syytä.
- Tilintarkastajalla on oltava edellytykset riippumattoman ja riittävän laajan tilintarkastuksen toimittamiseen.
- Tilintarkastajan on toukokuun loppuun mennessä tarkastettava julkishallinnon hyvän tilintarkastustavan mukaisesti kunkin tilikauden hallinto, kirjanpito ja tilinpäätös.
- Tilintarkastajan tulee noudattaa valtuuston ja tarkastuslautakunnan antamia ohjeita, jolleivät ne ole ristiriidassa lain, hallintosäännön tai julkishallinnon hyvän tilintarkastustavan kanssa.
- Havaitsemistaan olennaisista epäkohdista tilintarkastajan on ilmoitettava viipymättä kunnanhallitukselle annettavassa tilintarkastuspöytäkirjassa, joka annetaan tiedoksi tarkastuslautakunnalle.
- Tilintarkastajan on annettava valtuustolle kultakin tilikaudelta kertomus, jossa esitetään tarkastuksen tulokset. Kertomuksessa on myös esitettävä, onko tilinpäätös hyväksyttävä ja voidaanko toimielimien jäsenille ja johtaville viranhaltijoille (tilivelvollinen) myöntää vastuuvapaus.
- Jos tilintarkastaja havaitsee, että kunnan hallintoa ja taloutta on hoidettu vastoin lakia tai valtuuston päätöksiä, eikä virhe tai aiheutunut vahinko ole vähäinen, tilintarkastuskertomuksessa on tehtävä asiasta tilivelvolliseen kohdistuva muistutus. Muistutusta ei voi kohdistaa valtuustoon.
- Tarkastuslautakunnan on hankittava tilintarkastuskertomuksessa tehdystä muistutuksesta asianomaisen selvitys sekä kunnanhallituksen lausunto. Valtuusto päättää toimenpiteistä, joihin tarkastuslautakunnan valmistelu, tilintarkastuskertomus ja siinä tehty muistutus antavat aihetta. Hyväksyessään tilinpäätöksen valtuusto päättää vastuuvapaudesta tilivelvollisille.

Tilintarkastaja on antanut valtuustokaudelle 2017–2020 tekemänsä tarkastussuunnitelman tiedoksi tarkastuslautakunnalle 15.9.2017 ja tilivuoden 2018 tarkennetun tarkastussuunnitelman 12.9.2018. Tarkastuslautakunnan ja tilintarkastajan valtuustokauden suunnitelmat ja vuosittaiset työohjelmat on laadittu siten, että ne tukevat kunnan tarkastustoimen laaja-alaista ja asianmukaista toteutumista. Tilintarkastuksen työn lähtökohtana on kunnan toimintaorganisaatio ja -ympäristö ja niihin liittyvät olennaiset riskit. Riskienkartoituksen avulla määritellään tarkastuksen painopistealueet tarkastustyön perustaksi. Tarkastussuunnitelman ja vuotuisten työohjelmien käsittelyn yhteydessä tarkastuslautakunta arvioi myös tarkastukseen käytössä olevien resurssien riittävyttä. Suunnitelman käsittelyn yhteydessä sovitaan tarvittaessa tilintarkastuksen toteuttamiseen liittyvistä yksittäisistä asioista.

Rautalammin kunnan tilintarkastuspalvelujen voimassa olevan hankintasopimuksen mukaan tilintarkastaja raportoi tarkastuslautakunnalle kahdesti vuodessa tilintarkastuksen etenemisestä ja tarkastuksen olennaisista havainnoista. Tilivuoden 2018 väliraportti on käsitelty tarkastuslautakunnassa 9.1.2018. Yhteenveto koko vuoden tarkastuksista tehdään tilintarkastuskertomuksen yhteydessä. Tilintarkastuksessa esille tulleet havainnot ja suositukset on annettu tiedoksi ja huomioitavaksi tarkastuskohteille.

TARKASTUSLAUTAKUNNAN HUOMIOT TILINTARKASTUKSESTA

Tilikauden 2018 tilintarkastuksen painopisteenä on ollut perusturvalautakunnan alainen toiminta, palkanlaskenta sekä konsernilaskenta. Tilintarkastaja on lisäksi kohdistanut tarkastustoimenpiteitä valtionosuuksien perusteista annettuihin tietoihin ja muihin keskeisiin talousprosesseihin, kuten hankintoihin.

Hallinnon osalta tilintarkastaja on käynyt läpi muun muassa valtuuston, hallituksen ja perusturvalautakunnan pöytäkirjoja. Osana sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tarkastusta tilintarkastaja on kartoittanut näihin liittyviä prosesseja ja käynyt läpi kunnan voimassa olevia sääntöjä.

Tilintarkastaja on raportoinnissaan kiinnittänyt huomiota erityisesti seuraaviin asioihin:

- Tilinpäätös ei tullut laadituksi maaliskuun loppuun mennessä. Kunnanhallitus on allekirjoittanut tilinpäätöksen 1.4.2019 ja 20.5.2019 tehnyt toimintakertomukseen täydentäviä muutoksia.
- Toimintakertomuksessa ei ole esitetty, kuinka konsernivalvonta on tilikaudella järjestetty ja toteutunut eikä raportoitu sisäisen valvonnan toteutumisesta ja tähän liittyvistä havainnoista.
- Kunnan riskienhallinta ei ole järjestelmällistä eikä sitä ole dokumentoitu
- Kunnan tulee huomioida konserniohjeen mukaiset raportointivelvoitteet kunnanvaltuustolle.
- Talousarvioasiakirjassa on havaittu joitakin puutteita suhteessa Kuntaliiton antamaan suositukseen talousarvion laadinnasta. Talousarvion laskelmissa suositetaan esitettäväksi soveltuvin osin myös suunnitelmavuosien tiedot ja että rahoitusosa esitetään suosituksen mukaisessa muodossa. Toimielimien on tullut saattaa käyttösuunnitelmat tiedoksi kunnanhallitukselle ja hallintojohtajalle 28.2.2018 mennessä. Lautakunnat tai kunnanhallitus eivät kuitenkaan ole käsitelleet vuoden 2018 käyttösuunnitelmia.

Tilintarkastuskertomus tilivuodelta 2018 ei sisällä huomautuksia tilivelvollisia kohtaan. Tilintarkastaja esittää tilinpäätöksen 2018 hyväksymistä ja vastuuvapauden myöntämistä.

Tarkastuslautakunta yhtyy tilintarkastajan raportointiin yllä esitetyin osin ja suosittelee hallitusta ryhtymään toimiin näiden osalta ja varmistumaan, että kuntaa koskevia sääntöjä ja ohjeita noudatetaan kunnan hallinnossa.

Tarkastuslautakunta haluaa kiittää kunnan johtoa siitä, että se on ryhtynyt toimiin tilintarkastajan vuonna 2017 esittämien havaintojen osalta muun muassa tehostamalla kunnan sisäistä valvontaa.

2 Tavoitteiden toteutumisen arviointi

2.1 Kuntastrategia 2030

Rautalammin kunnanvaltuusto on hyväksynyt kuntastrategian kokouksessaan 31.10.2017. Strategian mukaan kunnan perustehtävänä on järjestää kuntalaisten tahdon mukaisesti kunnallinen itsehallinto ja lähidemokratia, johon yhdistyvät edunvalvonta, palveluiden tuottaminen, järjestäminen ja hallinta. Kunnan visiona on, että Rautalampi on entistä elinvoimaisempi paikkakunta, joka toimii maaseudun suunnannäyttäjänä. Luontoon, kulttuurihistoriaan ja yhteisöllisyyteen pohjaava rautalampilaisuus on elämäntapa ja identiteetti, joka tunnetaan myös kuntarajojen ulkopuolella.

Syksyllä 2018 on aloitettu strategian selkiyttämistyö. Työn tuloksena strategian uudet ja keskeisimmät painotuskohteet ovat:

- kasvu ja elinkeino
- palvelut
- viihtyisä ympäristö, ja
- koulutus.

Valtuusto on 30.10.2018 hyväksynyt elinvoimaohjelman vuosille 2018–2025. Elinvoimaohjelman tarkoituksena on konkretisoida kuntastrategian tavoitteita konkreettisiksi toimiksi ja priorisoida tehtäviä. Elinvoimaohjelman mukaiset kärkitoimialat ovat: teknologiateollisuus, maa- ja metsätalous, matkailu sekä hoiva-ala. Elinvoimaohjelmassa on määritelty ytimekkäitä toimenpiteitä näihin liittyen. Tarkastuslautakunta toivoo, että elinvoimaohjelmassa määritellyt toimenpiteet näkyvät jatkossa entistä selkeämmin osana kunnan talousarviota sekä tilinpäätös- ja muuta raportointia.

Edellisvuoden tapaan tilivuoden 2018 talousarviota tai tilinpäätöksessä esitettyjä toiminnan ja talouden toteumia ei ole linkitetty selkeästi kuntastrategiaan. Tästä johtuen tarkastuslautakunta ei voi ottaa kantaa siihen, onko kunnan toimintaa johdettu strategialähtöisesti vuonna 2018. Tarkastuslautakunnan alla esittämä arviointi kohdistuu ylätason tavoitteiden toteutumiseen. Arviointi on tehty kunnan tilinpäätöstietojen ja arviointikokouksissa saatujen tietojen perusteella.

Voimassa olevan elinvoimaohjelman mukaan kunnan elinkeinotoimintaan linkittyviä tavoitteita ovat muun muassa digitaalisesti läsnä oleva kunta, elävä kuntakeskus, hyöty kehittämishankkeista sekä markkinointi. Tarkastuslautakunta toivoisi, että tulevissa talousarvioissa näkyvät entistä selkeämmin näiden elinvoima

TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO KUNTASTRATEGIAN TOTEUTTAMISESTA

Tarkastuslautakunta toteaa, että vuoden 2018 arviointia ei voida tehdä strategiaan peilaten, koska kuntastrategiaa ei ole linkitetty tilinpäätös- tai talousarvioraportointiin. Tarkastuslautakunnan arvion mukaan vuoden 2019 talousarvion laadinnassa on otettu vuotta 2018 selkeämmin huomioon kuntastrategia, jolloin arvio kuntastrategian toteutumisesta voidaan tehdä vuoden kuluttua vuoden 2019 osalta.

Kuntastrategia 2030 on tarkastuslautakunnan mielestä valmisteltu hyvin ja strategiassa esitetyt tavoitteet ovat oikeansuuntaisia. Tarkastuslautakunta näkee hyvänä, että strategiaa on selkiytetty vuoden 2018 aikana ja sen rinnalle on laadittu elinvoimaohjelma, jossa on määritelty myös ohjelmaa toteuttavia toimenpiteitä.

Tarkastuslautakunta esittää, että

- Kunta määrittää kriittisten menestystekijöiden toteutumisen ja edistymisen seurantajärjestelmän ja strategian tilinpäätösraportointiin sisällytetään kriittisille

menestystekijöille asetettujen mittareiden toteumat tai toteutumisen seuranta. Seurannassa voisi soveltuvin osin huomioida myös tavoitteen kehittymisen useamman vuoden ajalta, jotta kuntalainen voi arvioida, onko tavoitetta viety eteenpäin.

- Elinvoimaohjelman mukaiset toimenpiteet huomioidaan soveltuvin osin strategian ohella kunnan talousarviossa ja tilinpäätös- ja muussa raportoinnissa, jotta ohjelman toteuttamista voidaan arvioida.

2.2 Toiminnan ja talouden tavoitteet

Kunnan toiminnalle ja taloudelle asetettavista keskeisistä tavoitteista päättää kuntalain mukaan kunnanvaltuusto. Talousarvio ja -suunnitelma on laadittava siten, että ne toteuttavat kuntastrategiaa ja edellytykset kunnan tehtävien hoitamiseen turvataan. Talousarviossa hyväksytään kunnan ja kuntakonsernin toiminnan ja talouden vuositavoitteet.

Vuoden 2018 talousarviossa on esitetty sitovat toiminnan tavoitteet osastoittain. Kunnan toimintakertomuksessa vuodelta 2018 on esitetty kunkin tavoitteen toteutuminen. Tarkastuslautakunnan arviointi perustuu toimintakertomuksessa esitettyihin toiminnan tavoitteiden toteutumisen arviointiin. Alla on käyty läpi tarkastuslautakunnan näkökulmasta keskeisimmät talousarvion sitovat toiminnan tavoitteet ja niiden toteuma sekä talousarvion toimintakatteen toteuma. Arvio-sarakkeessa on esitetty tarkastuslautakunnan arvio toiminnan tavoitteen toteumasta.

Tarkastuslautakunta haluaa kiinnittää huomiota siihen, että osa tilinpäätöksessä esitetyistä toiminnan tavoitteista on esitetty eri muodossa kuin talousarviossa ja tilinpäätöksessä on esitetty tavoitteita, joita ei ole sisällytetty talousarvioon. Alla olevassa arvioinnissa on esitetty tarkastuslautakunnan mielestä keskeiset talousarvion mukaiset sitovat toiminnan tavoitteet. Toteuman arvioinnissa on hyödynnetty soveltuvin osin tilinpäätöksessä esitettyjä tavoitemuotoja. Lisäksi tarkastuslautakunta haluaa kiinnittää huomiota siihen, että kaikkia talousarviossa esitettyjä toiminnan tavoitteita ei ole suoranaisesti arvioitu tilinpäätöksessä (esim. luottamushenkilöstöhallinto).

2.2.1 Yleishallinto

Toiminnan tavoite	Toteuma	Arvio
18 Kunnanvaltuusto ja -hallitus (luottamushenkilöstöhallinto)		
Kuntastrategian 2030 jalkauttaminen	Talousarvion laadintaohjeissa on huomioitu uusi kuntastrategia. Strategiaa on työstetty syksyn valtuustoseminaarissa.	●
Kunnan talouden tasapaino, palvelujen kustannustehokkuus	Taloyhtiöiden fuusio toteutui. Lainojen järjestelyjä selvitetään. Taloyhtiöiden korjausselvitykset on tehty. Taloutta seurataan kuukausittain.	●
170 Yleishallinto		
Tasa-arvosuunnitelman päivitys	Päivitys on kesken.	●
Asianhallintaohjelman käyttöönotto	Ohjelmisto on otettu käyttöön vuoden 2019 alusta.	●
180 Taloushallinto		
Ajantasainen talouden raportointi, sujuva yhteistyö Kuntalaskennan kanssa	Yhteistyö on toiminut. Sopimus on irtisanottu (voimassa vielä v. 2019). Kunta kartoittaa, kuinka taloushallintopalvelut toteutetaan jatkossa.	●

Tarkastuslautakunnan mielestä on hyvä, että asetut tavoitteet ovat sellaisia, että niiden toteutuminen voidaan todeta. **Kokonaisuudessaan asetetut tavoitteet on saavutettu hyvin. Lautakunta haluaa kiinnittää huomiota siihen, että kunnan talouden tasapaino -tavoitteen osalta**

tavoitteen toteutumiseen ei ole vastattu tarkasti, mistä johtuen arviota on hankala suorittaa. Koska tavoite on tärkeä, tulee johdon jatkossa kiinnittää erityistä huomiota talouden tasapainon ja palvelujen kustannustehokkuuden saavuttamiseen.

Tarkastuslautakunta pitää myös tärkeänä, että strategian jalkauttamista jatketaan ja strategia toteuttaminen pyritään saamaan entistä näkyvämmäksi osaksi kunnan toimintaa.

Ulkoisen toimintakate, t€				
Toiminto	TA 2018	TP 2018	Ero	Kommentit
Luottamushenkilöhallinto	-415	-436	-22	Poikkeama ei ole merkittävä
Yleishallinto	-502	-442	+61	Poikkeama ei ole merkittävä
Taloushallinto	-527	-534	-7	Poikkeama ei ole merkittävä

Yleishallinnon alaisten toimintojen ulkoiset toimintakatteet ovat toteutuneet talousarvion mukaisesti. Myöskään toimintatuotoissa tai -kuluissa ei ole merkittäviä poikkeamia talousarvioon verrattuna.

2.2.2 Elinkeinotoiminta

Toiminnan tavoite	Toteuma	Arvio
26 Elinkeinotoiminta		
Uusia yrityksiä vähintään 10 kpl / v.	Yrityksiä perustettiin 13 kpl	●
Yritysten kehittämishankkeita käynnistetty 5 kpl	Hankkeita kaikkiaan 7 kpl	●
Sulkupolven- ja omistajavaihdoksien edistäminen	Tiedossa 2 kpl	●
Yritysten työvoimatarpeen täyttäminen	Toteumaa ei ole raportoitu tilinpäätöksessä	-
Elinvoimaohjelman toimeenpaneminen	Elinvoimaohjelma on hyväksytty 30.10.2018 ja huomioitu talousarviossa 2019	●
Matkailutoimialan kokonaisvaltainen kehittäminen	Matkailuun kehittämiseen kohdistuneen julkisen yritysrahoituksen osuus oli 36 t€	●
270 Maaseututoimi		
Maaseutuviranomais- ja kehittämispalveluiden saavutettavuus ja maaseudun kehittämisen tehostuminen	Tilinpäätöksessä on raportoitu ainoastaan erilaisten maksettujen tukien määrä sekä maatilojen tuotokset (viljellyn pellon määrä, tuotetun maidon määrä)	-

Toiminnalliset tavoitteet ovat tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutuneet pääosin hyvin elinkeinotoiminnan osalta. Tarkastuslautakunta kiinnitti huomiota siihen, että elinkeinotoiminnan vuoden 2018 tavoitteet on määritelty vuotta 2017 tarkemmin ja lisäksi osaston 26 Elinkeinotoiminta tavoitteet on linkitetty selkeästi elinvoimaohjelman toimenpiteisiin. Tämä helpottaa kuntalaisen arviointia siitä, onko elinvoimaohjelmaa toteutettu. Lautakunnan mielestä tavoitteita on myös asetettu edellisvuotta tarkemmalla tasolla, jolloin niiden toteutumista on helpompi arvioida. Huomiota tulee kuitenkin edelleen kiinnittää tavoitteiden linkittymiseen strategian kanssa.

Kunnan tavoitteena on elinvoimainen toimintaympäristö. Tämän saavuttamiseksi kunnan tulee huolehtia niin yrityksille kuin kuntalaisille tarjottavista palveluista. Yritysten osalta on tärkeää, että kunta pystyy tarjoamaan yrityksille näiden tarvitsemia tukipalveluita ja työvoimaa. Lisäksi kunnan tulee pystyä houkuttelemaan kuntaan uusia yrityksiä ja siten turvaamaan kunnassa olevien työpaikkojen säilyminen, ja jopa lisäämään niitä. Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä kunnan panosta elinkeinotoimintaan ja sitä, että kunnassa on elinkeinotoimisto, jonka palvelut ovat helposti yritysten saavutettavissa ja joka itse on aktiivisesti yhteydessä yrityksiin. Kunnan tulee pohtia, tulisiko yritysten tukipalveluja markkinoida enemmän, sillä riskinä on, että yritykset eivät osaa hyödyntää kaikkia kunnan tarjoamia palveluita.

Tarkastuslautakunta kiinnitti huomiota siihen, että talousarviossa ei ole asetettu tavoitteita kuntaan kohdistuvan matkailun osalta muutoin kuin tavoitteella ”matkailutoimialan kokonaisvaltainen kehittäminen”. Tavoitteen toteumaa on myös vaikea arvioida annetuilla tiedoilla (yritysrahoituksen osuus), sillä nämä eivät vastaa siihen, mitä käytetyllä rahoituksella on saatu aikaiseksi. Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että kunta miettii konkreettisia toimia, joilla matkailua kehitetään: panostukset yrittäjyyteen, yhteistoiminnan aikaansaamiseen ja ammattitaidon kehittämiseen sekä majoitustiloihin.

Maaseututoimen osalta arviota ei pystytty suorittamaan annetuilla tiedoilla. Maaseututoimen tulee jatkossa kiinnittää huomiota siihen, että tilinpäätöksessä raportoidaan asetettujen tavoitteiden toteuma.

Ulkoisen toimintakate, t€				
Toiminto	TA 2018	TP 2018	Ero	Kommentit
Elinkeinotoiminta	-382	-214	+168	Ero syntyy pääosin toimintakuluista. Tilinpäätöksestä ei ilmene, mistä toimintakulujen alittuminen johtuu.
Maaseututoimi	-56	-48	-8	Poikkeama ei ole merkittävä

Tarkastuslautakunta toivoo, että jatkossa syyt merkittäviin euromääräisiin talousarviopoikkeamiin esitetään tilinpäätöksessä, jotta talousarvion toteutumista voidaan arvioida.

2.2.3 Perusturva

Toiminnan tavoite	Toteuma	Arvio
307 Perusturvan hallinto		
Lakisääteiset palvelut tuotetaan lakisääteisessä määräajassa	Lakisääteiset palvelut on tuotettu laadukkaasti ja kaikki päätökset on tehty määräajassa.	
310 Sosiaalipalvelut		
<u>Päihdehuolto</u> Ennaltaehkäisevä työ yhteistyötoimien kanssa niin, että sairaalassa hoidettujen määrä on alle 30 asiakasta	Päihdehuollon tutkimus- ja osastojaksoja toteutui odotettua vähemmän vuoden 2018 aikana.	
<u>Mielenterveyskuntoutajat</u> Kotipalveluja tehostetaan ehkäisemään palvelu- tai laitosasumisen tarvetta	Psykososiaalisen kotikuntoutuksen tuottaminen kunnan omana toimintana on käynnistynyt hyvin. Samalla resurssilla on voitu vastata pitkittyneeseen kotipalvelun perhetyön tarpeeseen.	
<u>Perhetyö ja lastensuojelu</u> Lastensuojeluasiakkaiden muutostyön toteuttaminen siten, että sijoitusten tarve ei kasva, sekä kotipalvelun perhetyön tarpeen tyydyttäminen. Avohuollon tukitoimia ja monialaista työskentelymallia lisätään.	Lastensuojelussa on lisätty avohuollon ostoja. Sijaishuollon tarve väheni odotettua pienemmäksi. Perhetyötä on kyetty tarjoamaan riittävästi.	
<u>Kokkatoiminta ja nuorten paja</u> Työpajatoiminnan jatkuva kehittäminen Asiakaslähtöisen toiminnan tehostaminen Kaikille nuorille tehdään yksilöllinen suunnitelma. Toimintaan sisältyy moniammatillinen yhteistyö. Nuorten starttipajan perustaminen	Kokkatoiminnan asiakkaille on tarjottu mielekästä työ- ja päivätoimintaa. Kokkatoiminta liittyi mukaan työpajoille tarkoitettuun opinnollistamishankkeeseen. Nuorten työpajalla on aloitettu starttipajatoiminta sekä työmuotoja on uudistettu enemmän ohjaukselliseksi.	
330 Kotihoito ja vanhuspalvelut		

<u>Kotihoito</u> Vastataan vanhusväestön lisäksi myös nuorempien ikäryhmien ja erityisryhmien lisääntyvään palvelutarpeeseen Kehitetään palveluja muuttuvia tarpeita vastaaviksi	Yhteistyö sosiaalitoimen, kotiutusjaoston, terveydenhuollon ja kolmannen sektorin kanssa on vahvistunut. Käynnit tilastoidaan mobiilin toiminnanohjausjärjestelmän kautta.	●
<u>Palveluasuminen</u> Tasapuoliset ja oikea-aikaisesti kohdennetut palvelut Päivätoiminta jatkuu kolmena päivänä viikossa.	Päivätoimintaan ei ole asiakkaita jonossa tehostetusta palvelunohjauksesta huolimatta.	●
<u>Ostopalvelut</u> Tarkastuskäynnit toteutetaan vallitsevan lainsäädännön pohjalta laadukkaasti ja ohjauksellisesti	Ostopalveluiden asukaspaikat ostettiin yhtä lukuun ottamatta oman kunnan alueelta. Hoito- ja palvelusuunnitelmat on päivitetty. Valvontakäynnit on suoritettu.	●
335 Ravintokeskus		
Tasalaatuista ja lähiruokaa tarjoava keittiö	Toteuma on suunnitelman mukainen.	●
360 Kansanterveystyö		
Kuntalaisten tarpeita vastaavat perusterveydenhuollon palvelut sekä eri organisaatioiden välisen yhteistyön toimivuus (sama kuin v. 2017)	Kunnassa toimii 2 terveyskeskuslääkärinä. Omalääkärin ja omahoitajan vastaanotot toteutetaan virka-ajalla. Palveluiden saatavuus on hyvä.	●
370 Sairaanhoidolaitokset (PSSHP)		
Ei asetettu tavoitteita	-	-
380 Erittelemätön terveydenhuolto (ympäristöterveydenhuolto)		
Toimintavalmiuden ylläpitäminen sekä parantaminen	-	-

Perusturvan tavoitteet ovat osittain hyvin yleisellä tasolla, eikä niiden toteutumista voida siten arvioida tarkalla tasolla. **Siltä osin kuin arviointi voidaan suorittaa, tavoitteet saavutettiin hyvin tai kohtalaisesti.** Tarkastuslautakunnan pitää tärkeänä, että perusturvan alaisille toimintoille asetetaan myös toiminnan kehittämiseen tähtäviä tavoitteita lakisääteisten tehtävien hoitamiseen liittyvien tavoitteiden lisäksi. Lisäksi tavoitteisiin tulee sisältyä tavoitteita, joita voidaan selkeästi mitata tai muuten todeta tavoitteiden toteutuminen tai toteutumatta jääminen. Kunnan tulee myös harkita, tulisiko ostopalveluina toteuttaville merkittävälle toiminnolle asettaa seurattavia tavoitteita tai kuntayhtymien asettamien tavoitteiden toteutumista raportoida tilinpäätöksen yhteydessä, jotta kuntalainen voi arvioida omistajaohjauksen toteutumista sekä ostopalvelujen laatua.

Tarkastuslautakunnan arvion mukaan kunnan perusturvan tuottavuus on verrokkikuntiin verrattuna hyvä, vaikkakin kunnan sosiaali- ja terveystalouden kustannukset ovat Kuntaliiton tilastojen mukaan Pohjois-Savon keskiarvoa ja koko maan 2.000 - 5.000 asukkaan kuntien keskiarvoa suuremmat. Kunta on pystynyt sopeuttamaan sen vastuulla olevien sosiaali- ja terveystalouden kysyntään ja palveluntarpeeseen. Perusturvan teettämien asiakastytyväisyyskyselyjen mukaan palveluihin on oltu pääasiassa tyytyväisiä. Haasteena on kuitenkin myös tulevaisuudessa palvelujen kustannustehokkuus ilman, että palvelujen laatu kärsii, sekä palvelujen saatavuuden turvaaminen.

Ulkoinen toimintakate, t€				
Toiminto	TA 2018	TP 2018	Ero	Kommentit
Perusturvan hallinto	-134	-134	0	Poikkeama ei ole merkittävä
Sosiaalipalvelut	-3.300	-3.208	+91	Erosta merkittävä osa syntyy toimintakulujen toteutumisesta talousarviota pienempänä.

				Toimintakertomuksesta ei ilmene syytä toteuman eroon.
Kotihoito ja vanhuspalvelut	-2.348	-2.411	-63	Poikkeama ei ole merkittävä
Ravintokeskus	-437	-379	+58	Poikkeama ei ole merkittävä
Kansanterveystyö	-3.488	-3-077	+412	Ero syntyy pääosin toimintakuluista. Toimintakertomuksesta ei ilmene, mistä toimintakulujen alittuminen johtuu. Ks. alla
Sairaanhoitolaitokset	-5.074	-4.758	+316	
Ympäristöterv.huolto	-195	-180	+15	Poikkeama ei ole merkittävä

Perusturvan toteumaan vaikuttaa merkittävästi Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin ja Sisä-Savon terveydenhuollon kuntayhtymän laskutuksen toteutuminen. Vielä loppuvuodesta 2018 näiltä tehtävien palvelujen ostojen ennustettiin ylittävän alkuperäisen talousarvion. Tästä johtuen joulukuussa 2018 kunnanvaltuusto hyväksyi perusturvan terveydenhuollon 934 tuhannen euron lisämäärärahan erikoissairaanhoidon ostojen ennakoimattoman kasvun johdosta. Sairaanhoidon toteutuma oli kuitenkin loppuvuoden ennusteita pienempi, mistä johtuen terveydenhuolto saavutti noin 740 tuhannen euron säästön toimintakatteen osalta. **Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että kuntayhtymien raportoinnin ajantasaisuutta ja ennusteiden luotettavuutta pyritään parantamaan omistajaohjauksen keinoin, jotta kunta voi paremmin ennakoida käyttötaloutensa toteumaa jo tilikauden aikana.**

Perusturvan toimintakertomusosiosta ei käy ilmi, mistä suuret talousarvioerot johtuvat. Tarkastuslautakunta toivoo, että jatkossa syyt merkittäviin euromääräisiin talousarviopoikkeamiin esitetään tilinpäätöksessä, jotta talousarvion toteutumista voidaan arvioida.

Alla on esitetty Kuntaliiton julkaiseman kuntien vuoden 2017 tilinpäätöstietoihin perustuva sosiaali- ja terveystoimintojen kustannusvertailu (<https://www.kuntaliitto.fi/tilastot-ja-julkaisut/kustannusrakenne>):

Nettokäyttökustannus (€ per asukas), v. 2017			
Toiminto	Rautalampi	Pohjois-Savo	2.000 – 5.000 asukkaan kunnat
Erikoissairaanhoido	1.651 €	1.445 €	1.328 €
Perusterveydenhuollon avohoito	502 €	409 €	479 €
Perusterveydenhuollon vuodeosasto	223 €	211 €	239 €
Ikääntyneiden 24 h asumispalvelut	496 €	326 €	478 €
Kotihoito	307 €	258 €	285 €
Vammaisten 24 h asumispalvelut	261 €	136 €	176 €
Vammaisten muut palvelut	307 €	162 €	209 €
Lastensuojelun laitos- ja perhehoito	110 €	144 €	97 €

Tilaston mukaan sosiaali- ja terveystoimintojen nettokäyttökustannukset ovat Rautalammilla pääosin sekä Pohjois-Savon keskiarvoa että koko maan 2.000 – 5.000 asukkaan kuntia suuremmat. Tarkastuslautakunnan arvion mukaan tilastossa tulee esille pienen kunnan haasteet sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamisessa. **Tarkastuslautakunta kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että edullisemmat nettokäyttökustannukset voivat näkyä palvelujen laadussa ja tuottavuudessa. Kunnan tulee kiinnittää huomiota sosiaali- ja terveyspalvelujen kustannuksien kehittämiseen.**

2.2.4 Sivistystoimi

Toiminnan tavoite	Toteuma	Arvio
410 Perusopetus		
Tasokas perusopetus ja kasvatusta, uuden perusopetussuunnitelman tavoitteet sekä monialaisten ainekokonaisuuksien ja laaja-alaisten opintojen kehittäminen	Toteumaa ei ole raportoitu tilinpäätöksessä Mitattavat tunnusluvut (opetustunnit, €/opetustunti, opiskelijat, €/opiskelija) ovat toteutuneet talousarviomukaisesti.	-
420 Lukio		
Lukiossa aloittaa kaksi opetusryhmää syksyllä 2018 ja ratsastusbrändi on tunnettu kansallisesti.	Opetusryhmiä aloitti 2 kappaletta. Ratsastusbrändin tunnettavuuden toteumasta ei ole raportoitu. Mitattavat tunnusluvut (opetustunnit, €/opetustunti, opiskelijat, €/opiskelija) ovat toteutuneet talousarviomukaisesti.	●
Naapurilukioiden kanssa vahvistetaan lukion opetustarjontaa.	Toteumaa ei ole raportoitu tilinpäätöksessä	-
440 Aikuiskoulutus		
Opetustoiminnan kehittäminen ja taiteen perusopetuksen mukaan ottaminen asteittain	Opetustunteja toteutui 2.378, joka on 60 h enemmän kuin v. 2017. Toteutunut tuntimäärä jäi kuitenkin tavoitteesta (2.700).	●
450 Joukkoliikenne		
Tarpeelliset kuljetukset suunnitellaan ja kuljetuksia yhdistetään mahdollisimman paljon perusturvan kanssa.	Toteumaa ei ole raportoitu tilinpäätöksessä	-
453 Varhaiskasvatus		
Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toteuttaminen ja kehittäminen sekä varhaiskasvatussuunnitelman toimeenpano, seuranta ja arviointi	Jokaiselle lapselle on tehty varhaiskasvatussuunnitelma, jota tarkistetaan vähintään kerran toimintakauden aikana. Yhteistyö verkostojen kanssa toimii hyvin. Perhekeskumallia kehitetään ja varhaiskasvatussuunnitelmaa jalkautetaan yksiköihin edelleen.	●
Vaaditun henkilöstön mitoituksen takaaminen lastentarhaopettajien määrää kasvattavammalla	Henkilöstömitoitus on muutettu elokuusta alkaen siten, että 24 lapsen ryhmissä on 2 lastentarhaopettajaa ja 1 lastenhoitaja.	●
454 Esiopetus		
Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toteuttaminen ja kehittäminen sekä esiopetussuunnitelman toimeenpano, seuranta ja arviointi	Esiopetusta on annettu esiopetussuunnitelman ja lapsen henkilökohtaisen opetussuunnitelman mukaisesti. Toimeenpanoa, seuranta ja arviointia on tehty huoltajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja tarvittavien yhteistyötahojen kanssa.	●
Lapsen ja vanhempien osallisuuden painotus laatimalla jokaiselle lapselle oppimissuunnitelma	Jokaiselle lapselle on tehty esiopetussuunnitelma, jota arvioidaan/tarkistetaan 2-3 kertaa toimintakauden aikana.	●
460 Nuorisotoimi		
Nuorten aktivointi ja osallisuuden edistäminen (nuorisovaltuusto) Nuorisotyön tekeminen yhdessä muiden toimijoiden kanssa	Toteumaa ei ole raportoitu tilinpäätöksessä Mitattavat tunnusluvut (tapahtumat/v, kävijät/v., etsivän nuorisotyön asiakkaat/v.) ovat toteutuneet talousarviomukaisesti.	-
470 Liikuntatoimi		
Liikuntaneuvontapalvelujen elvyttäminen ja markkinointi	Toteumaa ei ole raportoitu tilinpäätöksessä Mitattavat tunnusluvut (uimahallin kävijät, uimahallin kustannukset/käynti) ovat toteutuneet lähes talousarviomukaisesti.	-

Liikuntapaikkojen ja -palveluiden kehittäminen asiakastyytyväisyyskyselyn pohjalta Ajantasainen liikuntapaikoista ja -palveluista tiedottaminen monikanavaisesti		-
480 Kirjasto		
Aineistotarjonnan laajentaminen e-lehtiin sekä kuvien digitointipalvelun lisääminen kirjaston palvelutarjontaan	E-lehdet otettiin käyttöön tammikuussa 2019. Lokakuussa on otettu käyttöön kuvien digitointilaitte.	●
490 Kulttuuritoimi		
Monipuolinen kulttuuritarjonta ympärivuoden	Kunnassa on järjestetty useita kulttuuritapahtumia. Lisäksi kunta on myöntänyt kulttuuriavustuksia yhdistyksille 25 t€:lla.	●

Sivistystoimen tavoitteet ovat perusturvan tavoin hyvin yleisellä tasolla, eikä niiden toteutumista voida siten arvioida kovin tarkalla tasolla. Tarkastuslautakunnan pitää tärkeänä, että toiminnoille asetetaan myös toiminnan kehittämiseen tähtäviä tavoitteita lakisääteisten tehtävien hoitamiseen liittyvien tavoitteiden lisäksi. Tavoitteita on joidenkin toimintojen osalta myös useita, ja tarkastuslautakunta suosittelee keskeisten tavoitteiden määrittämistä suhteessa kuntastrategiaan. Alla oleva arvio toteutumisesta on tehty tarkastuslautakunnan tiedossa olevien seikkojen perusteella.

Sivistystoimen tavoitteet toteutuivat tilikaudella pääosin hyvin tai kohtalaisesti niiden tavoitteiden osalta, joiden toteumasta on kerrottu toimintakertomuksessa. Sivistystoimella on kuitenkin useita tavoitteita, joiden toteumaa ei ole raportoitu. Tarkastuslautakunta toivoo, että jatkossa kaikkien talousarvion tavoitteiden toteuma raportoidaan tilinpäätöksessä, jotta voidaan arvioida sitä, onko kunnanvaltuuston tahtotilaa noudatettu.

Rautalammin kunnan väkiluku on laskeva, ja tämä näkyy myös lapsien määrässä. Tämä on huolestuttavaa kunnan elinvoiman näkökulmasta. Perusopetukseen osallistui viime vuonna 313 lasta tavoitteen oltua 314. Lukion opiskelijamäärä oli puolestaan 91, edellisvuonna 89. Kunnan tulee kiinnittää huomiota perheiden hyvinvointiin ja kunnan lapsiperheille tarjoamiin palveluihin, jotta kunnan lapsiluku saadaan pidettyä nykyisellä tasolla. Lapsimäärän pienentyessä kunnan on toisaalta pohdittava koulutuksen järjestämisen vaihtoehtoja ja sivistystoimen investointisuunnitelmaa; millaiset sivistystoimen investoinnit ovat pienenevän kunnan kannalta mielekkäitä. Oma lukio on Rautalammin kunnalle tärkeä. Kunta on onnistunut hyvin erikoislukion markkinoinnissa myös ulkopaikkakuntalaisille, ja tarkastuslautakunnan mielestä tähän tulee panostaa myös jatkossa.

Pienvästä väestöstä huolimatta kunnalla on akuutti haaste varhaiskasvatuksen lapsimäärän kanssa, sillä päivähoitossa olevia lapsia on syksyn 2018 tietojen mukaan enemmän kuin, mitä kunnalla on varhaiskasvatuksen tiloja. Tämä johtuu siitä, että Riihikodon päiväkotitoimi on ollut kiinteistön huonon kunnan vuoksi pois käytöstä. Kunnan tulee ratkaista, onko sen järkevää investoida uusiin tiloihin (esim. nykyisten tilojen laajennus), korjata Riihikoto vai olisiko kunnalla osoittaa varhaiskasvatukselle jo olemassa olevia tiloja. Tarkastuslautakunta esittää, että kaikista vaihtoehtoista tulee tehdä kartoitukset ja tarvittavat kustannusvertailut. Kunnan tulee myös huolehtia, että se pystyy täyttämään lakisääteiset velvoitteet varhaiskasvatuksen osalta.

Tarkastuslautakunta arvioi, että kunta on järjestänyt vapaa-ajan palveluja tavoitteellisesti ja kunnan kokoon nähden monipuolisesti. Kunnan tarjoamien palvelujen vaikuttavuutta ei ole kuitenkaan mitattu tai raportoitu. Vapaa-ajan palveluilla on tarkastuslautakunnan näkökulmasta vaikutusta myös kunnan elinvoimaisuuteen. Toisaalta kunnan on yhtä aikaa mietittävä, mihin supistuvat resurssit käytetään. Näistä syistä johtuen tarkastuslautakunta suosittaa, että kunta säännöllisesti kartoittaa mahdollisuuksien mukaan kuntalaisten tyytyväisyyttä kunnan tarjoamiin palveluihin.

Ulkoisen toimintakate, t€				
Toiminto	TA 2018	TP 2018	Ero	Kommentit
Sivistyksen hallinto	-49	-59	-9	Poikkeama ei ole merkittävä
Perusopetus	-2.367	-2.532	-165	Erosta merkittävä osa syntyy toimintakulujen toteutumisesta talousarviota pienempänä. Toimintakertomuksesta ei ilmene syytä toteuman eroon. Saadun tiedon mukaan ylitystä on syntynyt mm. henkilöstökuluissa.
Lukio	-748	-726	+22	Poikkeama ei ole merkittävä
Kansalaisopisto	-68	-51	+17	Poikkeama ei ole merkittävä
Joukkoliikenne	-23	-17	+6	Poikkeama ei ole merkittävä
Varhaiskasvatus	-968	-930	+38	Poikkeama ei ole merkittävä
Esiopetus	-54	-60	-6	Poikkeama ei ole merkittävä
Nuorisotoimi	-57	-54	+3	Poikkeama ei ole merkittävä
Liikuntatoimi	-172	-166	+6	Poikkeama ei ole merkittävä
Kirjasto	-192	-211	-18	Poikkeama ei ole merkittävä
Kulttuuritoimi	-36	-32	+4	Poikkeama ei ole merkittävä

Sivistystoimen toimintakertomusosiosta ei käy ilmi, mistä perusopetuksen suuri talousarvioero johtuu. Tarkastuslautakunta toivoo, että jatkossa syyt merkittäviin euromääräisiin talousarviopoikkeamiin esitetään tilinpäätöksessä, jotta talousarvion toteutumista voidaan arvioida.

Alla on esitetty Kuntaliiton julkaiseman kuntien vuoden 2017 tilinpäätöstietoihin perustuva opetuksen ja kulttuurin kustannusvertailu (<https://www.kuntaliitto.fi/tilastot-ja-julkaisut/kustannusrakenne>):

Nettokäyttökustannus (€ per asukas), v. 2017			
Toiminto	Rautalampi	Pohjois-Savo	2.000 – 5.000 asukkaan kunnat
Varhaiskasvatus	317 €	468 €	369 €
Esiopetus	37 €	68 €	73 €
Perusopetus	842 €	848 €	1.015 €
Lukio-opetus	275 €	122 €	144 €
Nuorisotoimi	31 €	28 €	36 €
Kirjasto	78 €	54 €	68 €
Liikunta ja ulkoilu	70 €	107 €	84 €

Kuten taulukosta näkyy, on suurin osa opetuksen ja kulttuurin toiminnoista toteutettu Rautalammilla Pohjois-Savon kuntia ja koko maan 2.000 – 5.000 asukkaan kuntia edullisemmin nettokäyttökustannuksilla mitattuna. Tarkastuslautakunta kiinnittää huomiota siihen, että edullisimmat nettokäyttökustannukset eivät välttämättä tarkoita edullisinta palvelujen tuottamistapaa eikä tällä vertailulla pystytä vastaamaan siihen, ovatko tuotetut palvelut olleet laadukkaita ja tuottavia. Tarkastuslautakunnan arvion mukaan kunnan opetuksen ja kulttuurin palvelut ovat kuitenkin laadukkaita ja eikä niiden tuottamisessa ole havaittu vakavia puutteita.

2.2.5 Tekninen toimi ja vesihuolto

Toiminnan tavoite	Toteuma	Arvio
510 Jätehuolto		
Jätelautakunnan määrittelemän palvelutasopäätöksen mukainen jätehuolto.	Toimintakertomuksessa ei ole suoraan otettu kantaa tavoitteen toteumaan. Mitattavat tunnusluvut (kiinteistöjen liittymisaste jätehuoltoon, jäteaseman käyttäjien määrä) ovat toteutuneet talousarviomukaisesti.	●
520 Vesihuolto		
Häiriötön vesi- ja viemärlaitoksen toiminta Kustannustehokas vesihuolto Vesi- ja viemäriverkoston toimintakunnossa pito	Toimintakertomuksessa ei ole suoraan otettu kantaa tavoitteen toteumaan.	-
Raakavesi- ja verkostovesinäytteiden otto tarkkailuohjelman mukaisesti	Toimintakertomuksessa ei ole suoraan otettu kantaa tavoitteen toteumaan.	-
Käsitellyn jätevesilietteen ohjaaminen hyötykäyttöön biokaasun valmistukseen	Toimintakertomuksessa ei ole suoraan otettu kantaa tavoitteen toteumaan.	-
530 Palo- ja pelastustoimi		
Korkeatasoinen pelastustoimi ja onnettomuuksien väheneminen	"Sitovat tavoitteet on saavutettu"	●
540 Kiinteistöt		
Kiinteistöhoidon mitoituksen mukainen kiinteistöhoito	Toimintakertomuksessa ei ole suoraan otettu kantaa tavoitteen toteumaan. Valtaosa kunnan omistamien vuokra-asuntojen korjaustarveselvityksistä valmistui loppuvuodesta	●
Energiatehokkuuden lisääminen	Toimintakertomuksessa ei ole suoraan otettu kantaa tavoitteen toteumaan. Mitattava tunnusluku (lämpöenergian kulutus) toteutui hieman suunniteltua suurempana johtuen uusitusta Kerkonjoenkoulusta sekä ilmastointikoneiden yökäytöstä.	●
Metsänhoitosuunnitelman toteuttaminen	Metsänhoito on tehty metsänhoitosuunnitelman mukaisesti. Mitattava tunnusluku (puunmyynti m3) toteutui lähes talousarvion mukaisesti.	●
560 Liikenneväylät		
Teissä ja päällysteissä ei ole liikenneturvallisuutta vaarantavia puutteita. Riittävä opastus Valaistuksen huollot ajoittain sekä kaapeloinnin muutokset	Liikenneturvallisuus on parantunut kahden saarekkeen rakentamisella. Katuvalaistukseen on tehty huoltotyöt ja kaavateiden rakennekerroksia ja asfalttia on uusittu.	●
570 Maankäytön suunnittelu		
Etelä-Konneveden rantaosayleiskaavan päivittämisen loppuunsaattaminen	Pohjois-Konneveden kaavamuutos tilalle Kallioniemi on hyväksytty kunnanvaltuustossa 24.4.2018.	-
Kirkonkylän yleiskaavan loppuunsaattaminen	Yleiskaava on hyväksytty kunnanvaltuustossa 28.8.2018	●
580 Ympäristönsuojelu		
Lupien käsittelyajan minimoiminen	Toteumaa ei ole raportoitu tilinpäätöksessä	-
Ympäristönsuojelumääräysten käyttöönotto	Ei ole otettu käyttöön v. 2018; tavoite 8/2019	●

590 Rakennusvalvonta ja ohjaus		
Lupien käsittelyaika enintään 1 kk	Lupien käsittelyaika oli keskimäärin 14 vrk	
Katselmusten määrä vähintään 200 kpl	Katselmuksia toteutui 143 kpl	

Edellisvuoden tapaan tarkastuslautakunta kiinnitti huomiota siihen, että suurin osa teknisen toimen tavoitteista on asetettu yleisellä tasolla. Tavoitteissa ei ole kiinnitetty suurta huomiota toiminnan kehittämiseen tai kuntakohtaisiin haasteisiin, eivätkä tavoitteet linkity suoraan kuntastrategiaan.

Niiltä osin kuin tavoitteiden toteuma on raportoitu, ovat tavoitteet pääsääntöisesti toteutuneet. Tarkastuslautakunta esittää huolensa kunnan kiinteistöjen kunnosta ja niihin liittyvistä riskeistä. Tarkastuslautakunta suosittelee, että kunta jatkaa keskeisiin kiinteistöihin tehtävien kuntokartoitusten tekemistä ja päättää, onko niiden pohjalta ryhdyttävä toimiin. Lisäksi huolta herättää kiinteistöjen käytön mahdollinen supistuminen esimerkiksi oppilasmäärän pienentyessä. Kunnan tulee kiinnittää erityistä huomiota investointihankkeiden suunnitteluun ja huomioida tässä myös kuntatalouden ja palvelujen järjestämistarpeen kehitys pidemmällä aikavälillä.

Kunnan teknisen toimen organisaatio on pieni ja siten haavoittuvainen. Kunnan tulee kiinnittää huomiota siihen, että sillä on riittävät resurssit teknisen toimen hoitamiseen. Yhtenä vaihtoehtona tarkastuslautakunta pitää sitä, että kunta laajentaa yhteistyötä lähikuntien kanssa teknisen toimen osalta.

Vuonna 2018 on aloitettu kunnan kiinteistöjen kuntokartoitus. Tämä on tärkeää, jotta kiinteistöistä ei pääse syntymään yllättäviä korjauskuluja vaan korjaukset voidaan suunnitella etukäteen, jolloin ne todennäköisesti pystytään toteuttamaan myös kustannustehokkaammin. Tarkastuslautakunta pitää myös tärkeänä sitä, että kiinteistöjen kuntoarviointi tulee olla suunnitelmallista ja kiinteistöille tulee tehdä kunnossapitosuunnitelmat, joiden mukaan korjauksia toteutetaan. Kiinteistöjen kunnossapitosuunnitelmissa ja yleisesti kunnan investointisuunnitelmassa tulee huomioida kunnan palvelutarpeiden muutokset sekä mahdolliset valtakunnalliset kuntien palvelujen tuottamista koskevat uudistukset (esim. maakuntauudistus).

Kunta on aloittanut vuonna 2018 kiinteistöveroselvityksen, jonka odotetaan tuovan lisää kiinteistöverotuloja tulevina vuosina.

Kunnan elinvoimaisuuden kannalta tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että kunta saa uusia asukkaita ja säilyttää olemassa olevan väestön. Tästä johtuen yhtenä tärkeänä mittarina tarkastuslautakunnan mielestä voisi olla kunnan tonttien ja asuntojen myyntitavoite.

Ulkoisen toimintakate, t€				
Toiminto	TA 2018	TP 2018	Ero	Kommentit
Teknisen hallinto	-95	-136	-41	Poikkeama ei ole merkittävä
Jätehuolto	-3	-2	+1	Poikkeama ei ole merkittävä
Vesihuolto				
Palo- ja pelastustoimi	-305	-303	+1	Poikkeama ei ole merkittävä
Kiinteistöt	-542	-530	+12	Poikkeama ei ole merkittävä
Varikko	-72	-100	-28	Poikkeama ei ole merkittävä
Liikenneväylät	-148	-143	+5	Poikkeama ei ole merkittävä
Maankäytön suunnittelu	-63	-47	+17	Poikkeama ei ole merkittävä
Ympäristönsuojelu	-41	-35	+7	Poikkeama ei ole merkittävä
Rakennusvalvonta	-37	-36	+1	Poikkeama ei ole merkittävä

2.2.6 Yhteenveto toiminnan ja talouden tavoitteiden toteuman arvioinnista

TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO TOIMINNAN JA TALOUDEN TAVOITTEIDEN TOTEUTUMISESTA

Tarkastuslautakunta toteaa, että talousarvion 2018 toiminnallisia tavoitteita on yleisesti selkeytetty ja karsittu vuoden 2017 talousarvioon verrattuna. Tavoitteiden asetannassa tulee kuitenkin edelleen kiinnittää huomiota siihen, että tavoitteet ovat konkreettisia. Tavoitteissa on hyvä olla toimintaa kehittäviä tavoitteita. Erityisesti perusturvan ja sivistystoimen osalta tarkastuslautakunta toivoo myös muita kuin palveluiden lakisääteisten ehtojen täyttämiseen tähtäviä tavoitteita, sillä nämä ovat kunnan keskeisiä toimintoja, niin kunnan vetovoimaisuuden kuin asukkaiden tyytyväisyyden kannalta. Tavoitteissa on hyvä panostaa laatuun ja siihen, että ne ovat juuri Rautalammin kunnan kannalta keskeisiä. Tavoitteissa on myös hyvä pyrkiä välttämään sellaisia asioita, joiden tulisi olla itsestäänselvyyksiä esimerkiksi lainsäädännön muutosten kautta, elleivät näiden muutosten toimeenpano ole aiheuttanut haasteita kunnassa.

Tilinpäätöksessä ei ole raportoitu kaikkien talousarviossa sitovaksi määriteltyjen toiminnan tavoitteiden toteutumista. Jotta kuntalainen voi arvioida kunnanvaltuuston tahtotilan toteutumista, tulee tilinpäätöksessä ottaa kantaa sitovien tavoitteiden toteutumiseen.

Toiminnan tavoitteet toteutuivat kohtalaisesti koko kunnan osalta. Rautalammin houkuttelevuuden lisääminen näyttäisi olevan keskeinen haaste, johon kunnan on satsattava myös jatkossa. Oppilasmäärät ovat pienentyneet ja myös elinkeinotoiminnan elinvoimaisuuden ylläpitämisessä on havaittavissa haasteita. Kunnalla on kuitenkin kokoonsa nähden käytössään monipuolisia palveluita, ja tarkastuslautakunta uskoo kunnan potentiaaliin markkinoida itseään houkuttelevana asuinpaikkana ja matkailukohteena. Tarkastuslautakunta on kuitenkin huolissaan kunnan potentiaalista tarjota jatkossakin monipuolisia asumis- ja matkailupalveluja.

Talouden tavoitteet saavutettiin suurimmassa osassa toimintoja tarkasteltuna ulkoisen toimintakatteen osalta. Osassa toimintoja oli merkittäviä poikkeamia, eikä poikkeamiin ole suoraan otettu kantaa toimintakertomuksessa. Tarkastuslautakunnan mielestä on tärkeää, että myös talouden tavoitteiden toteuma raportoidaan, erityisesti jos poikkeama on merkittävä. Näin taataan se, että kuntalainen voi arvioida, mihin toimintatuottoja, verotuloja ja valtionosuuksia käytetään ja onko käyttö ollut valtuuston hyväksymän talousarvion mukaista.

Tarkastuslautakunta esittää, että

- Vuositavoitteet johdetaan kuntastrategiasta siten, että ne ovat yksiselitteisiä ja että niiden toteutuminen voidaan mitata. Talousarviossa olisi hyvä esittää myös se, kuinka tavoite linkittyy kuntastrategiaan.
- Tavoitteet määritetään kunnan toiminnan ja toimintaympäristön kautta kuntaa koskeviksi. Tavoitteiden tulee olla mahdollisimman konkreettisia. Tavoitteissa huomioidaan mahdollisuuksien mukaan myös toiminnan kehittäminen.
- Tilinpäätöksessä otetaan kantaa talousarviossa esitettyjen toiminnan ja talouden tavoitteiden toteutumiseen, jotta kuntalainen pystyy arvioimaan tavoitteiden toteutumista.
- Matkailutoimialalle asetetaan selkeitä tavoitteita, sillä kunnan tulee kiinnittää huomiota kunnan elinvoimaisuuteen sekä markkinointiin.
- Kunnan tulee myös harkita, tulisiko ostopalveluina toteuttaville merkittävälle toiminnolle (erityisesti sosiaali- ja terveyshuolto) asettaa seurattavia tavoitteita tai kuntayhtymien asettamien tavoitteiden toteutumista raportoida tilinpäätöksen yhteydessä, jotta kuntalainen voi arvioida omistajaohjauksen toteutumista sekä ostopalvelujen laatua.

2.3 Kunnan talous

2.3.1 Käyttötalous

Kunnan ulkoisen tuloslaskelman keskeiset luvut on esitetty alla olevassa taulukossa.

Ulk. tuloslaskelma, t€	TP 2017	TA 2018	TP 2018	Poikkeama TA
Toimintatuotot	3.514	3.160	3.336	+176
Toimintakulut	-25.166	-25.947	-25.339	+608
Toimintakate	-21.652	-22.787	-22.003	+785
Verotulot	10.683	10.421	10.336	-85
Valtionosuudet	12.663	12.345	12.132	-214
Rahoitustuotot ja -kulut	129	-20	211	+231
Vuosikate	1.823	-41	677	+717
Poistot ja arvonalentumiset	-832	-773	-985	-212
Satunnaiset erät	0	0	95	+95
Tilikauden yli-/alijäämä	991	-813	-213	+600

Kunnan alkuperäisessä talousarviossa vuodelle 2018 arvioitiin, että kunnan tilikauden 2018 ylijäämäksi muodostuisi 0,1 milj. euroa. Tilikauden talousarviomuutosten jälkeen vuoden 2018 alijäämäksi arvioitiin noin 0,8 milj. euroa. Suurin käyttötalouden talousarviomuutos koski kunnanvaltuuston 18.12.2018 hyväksymää erikoissairaanhoidon 0,9 milj. euron lisämäärärahaa.

Tilikauden 2018 alijäämäksi muodostui lopulta 0,2 milj. euroa, joka on 0,6 milj. euroa muutettua talousarviota pienempi alijäämä. Suurin talousarvion alitus terveydenhuollossa, jossa toimintakulut alittivat talousarvion 0,7 milj. eurolla. Tarkastuslautakunnan saamien tietojen mukaan alitus johtui siitä, että Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin ja Sisä-Savon terveydenhuollon kuntayhtymän tilivuoden 2018 laskutus toteutui ennakoitua pienempänä. Mikäli loppuvuoden talousarviomuutosta ei olisi haettu, olisivat terveydenhuollon toimintakulut ylittäneet alkuperäisen budjetin 0,2 milj. eurolla.

Toimintakulujen lisäksi myös valtionosuuksissa, rahoituserissä ja poistoissa oli merkittävät talousarviopoikkeamat. Valtionosuudet toteutuivat 0,2 milj. euroa muutettua talousarviota pienempänä. Valtionosuuksien lasku johtuu valtionosuusjärjestelmän muutoksista. Rahoituskuluissa oli varauduttu suurimpiin korkotason muutoksiin, mutta nämä eivät toteutuneet v. 2018. Poistojen talousarviossa ei todennäköisesti ole huomioitu vuonna 2018 käyttöön otettujen investointien poistovaikutusta. Suurin poistojen kasvu syntyi Kerkonjoen koulun investoinnista.

Tilivuonna 2018 vuosikate ei riittänyt kattamaan suunnitelman mukaisia poistoja. Kunnan tulee kiinnittää huomiota tämän tunnusluvun kehittymiseen. Satunnaisiin eriin on vuonna 2018 kirjattu Vaalijalan kuntayhtymän lahjoittama maa-alue.

Vuoteen 2017 verrattuna muutoksia tapahtui erityisesti seuraavissa erissä: Toimintakate heikkeni 0,3 milj. euroa johtuen sekä toimintatuottojen laskusta että toimintakulujen kasvusta. Myös verotulot ja valtionosuudet pienenevät yhteensä 0,9 milj. euroa. Kokonaisuudessaan tilivuoden 2018 tulos on 1,2 milj. euroa vuoden 2017 tulosta pienempi. Tilikausien 2017 ja 2018 tuloksiin ei sisälly merkittäviä poikkeuksellisia tai kertaluonteisia eriä. Toimintakertomuksessa ei ole esitetty erityisiä syitä talousarviopoikkeamiin tai muutoksiin edellisvuoteen verrattuna.

2.3.2 Rahoitusosa

Kunnanvaltuusto on myöntänyt vuoden 2018 talousarviossa 2,2 milj. euron lainannostovaltuuden, joka myös käytettiin vuonna 2018. Tilikaudella 2018 kunta lyhensi pitkäaikaisia lainoja 1,4 milj. euroa talousarvion mukaisesti. Lyhytaikaiset lainat kasvoivat 0,9 milj. euroa.

Kunnan toiminnan rahavirta oli 0,7 milj. euroa, mutta investointien rahavirta oli suurista investoinneista johtuen -2,4 milj. euroa sisältäen investointeihin saadut rahoitusosuudet (0,1 milj. euroa). Toiminnan ja investointien rahavirta oli siten yhteensä -1,6 milj. euroa, joten lainannosto on tarvittu investointien rahoittamiseen.

Kunnan rahavarat kasvoivat tilikaudella 0,6 milj. euroa. Kasvuun on vaikuttanut tilikaudella tehty lainannosto.

2.3.3 Investoinnit

Muutetun talousarvion mukaiset nettoinvestointimenot olivat 3,1 milj. euroa. Investointien toteuma jäi tästä kuitenkin 0,7 milj. euroa, sillä joitakin investointeja jätettiin toteuttamatta vuonna 2018 tai ne eivät toteutuneet suunnitellussa laajuudessa. Investointituloja kunta sai 0,1 milj. euroa.

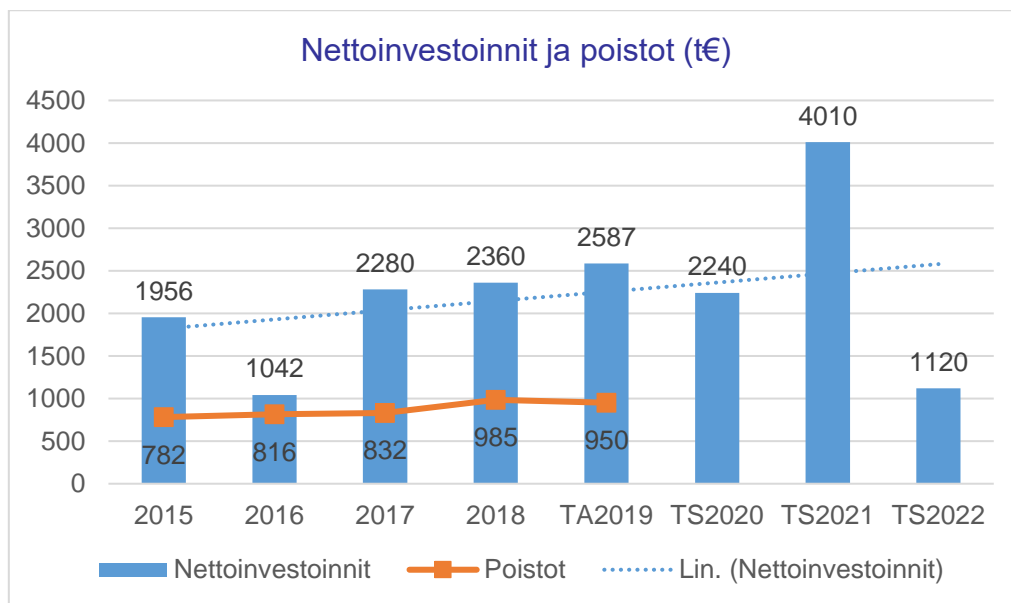
Suurimmat tilikaudella 2018 toteutuneet investointimenot olivat:

- Kerkonjoen koulun perusparannus 1,0 milj. euroa (TA 0,9 milj. euroa)
- Matti Lohen koulun sisäilmakorjaus 0,3 milj. euroa (TA 0,1 milj. euroa)
- Julkisen käyttöomaisuuden investoinnit 0,5 milj. euroa (TA 0,8 milj. euroa)
- Kirkonkylän vesihuollon investoinnit 0,3 milj. euroa (TA 0,2 milj. euroa)

Sen sijaan toteuttamatta jäivät seuraavat merkittävät talousarviossa esitetyt investoinnit:

- Osakkeet ja osuudet (TA 0,75 milj. euroa; tot. 0,05 milj. euroa).

Seuraavassa kuviossa on esitetty kunnan nettoinvestointien ja poistojen kehittyminen.

Kuten kuviosta ilmenee, poistot ovat huomattavasti nettoinvestointeja pienemmät koko tarkastelujaksolla. Kunnan tulee kiinnittää huomiota tämän tunnusluvun kehittymiseen. Kunnan tulee myös kriittisesti arvioida toteutettavia investointeja suhteessa muuttuvaan palvelutarpeeseen ja kuntatalouteen.

2.3.4 Talouden keskeiset tunnusluvut

Alla olevassa taulukossa on esitetty Rautalammin kunnan keskeiset tunnusluvut. Niitä on mahdollisuuksien mukaan verrattu Pohjois-Savon kuntien tilivuoden 2017 tilinpäätöksien keskiarvoon (tilivuoden 2018 tilastotietoja ei ole arviointikertomuksen laadintahetkellä vielä käytössä). Tiedot vertailua varten on saatu Tilastokeskukselta.

Rautalammin kunta	31.12.2018	31.12.2017	Pohjois-Savo 31.12.2017
Tulorahoitus			
Toimintatuotot / -kulut	13 %	14 %	20 %
Vuosikate % poistoista	69 %	219 %	127 %
Vuosikate / asukas	212 €	560 €	481 €
Rahoitus			
Investointien tulorahoitus	29 %	76 %	95 %
Lainanhoitokate	0,49	1,3	1,2
Tase			
Omavaraisuusaste	48 %	52 %	55 %
Suhteellinen velkaantuneisuus	56 %	47 %	49 %
Kertynyt ylijäämä / asukas	1.649 €	1.684 €	733 €
Lainat / asukas	3.663 €	3.111 €	2.826 €

Vuosikate ei ole riittänyt kattamaan poistoja vuonna 2018. Perusoletus on, että tulorahoitus on riittävä, jos vuosikate on vähintään poistojen suuruinen. Poistot kuvaavat keskimääräistä vuosittaista korvausinvestointitarvetta. Siten jos vuosikate kattaa poistot, kunnan ei tarvitse velkaantua, realisoida omaisuuttaan tai vähentää toimintapääomaansa pitääkseen palvelujen tuotantovälineet toimintakunnossa. Pitkällä aikavälillä vuosikatteen tulee siis kattaa poistot kunnan talouden tasapainon turvaamiseksi. Tätä oletusta voidaan kuitenkin pitää pätevänä vain, jos poistot ja arvonalentumiset vastaavat kunnan keskimääräistä vuotuista investointitasoa pitkällä aikavälillä. Rautalammin kunnan poistot ovat huomattavasti investointeja alhaisemmat.

Investointien tulorahoitus -tunnusluku kertoo, kuinka paljon investointien omahankintamenoista on rahoitettu tulorahoituksella. Lainarahalla rahoitettavaksi on vuonna 2018 siten jäänyt 71 % investoinneista. Osuus on huomattava.

Lainanhoitokate kertoo kunnan tulorahoituksen riittävyyden vieraan pääoman korkojen ja lyhennysten maksuun. Tulorahoitus riittää lainojen hoitoon, kun tunnusluku on yli yksi. Rautalammin lainanhoitokate on heikko (tunnusluku alle 1).

Omavaraisuusaste mittaa kunnan vakavaraisuutta, alijäämän sietokykyä ja selviytyä sitoumuksista. Alle 50 %:n omavaraisuusaste merkitsee kuntatalouden merkittävää velkarasitetta. Kunnan omavaraisuusaste on hieman alle 50 %. Vielä vuonna 2017 omavaraisuusaste oli yli 50 %.

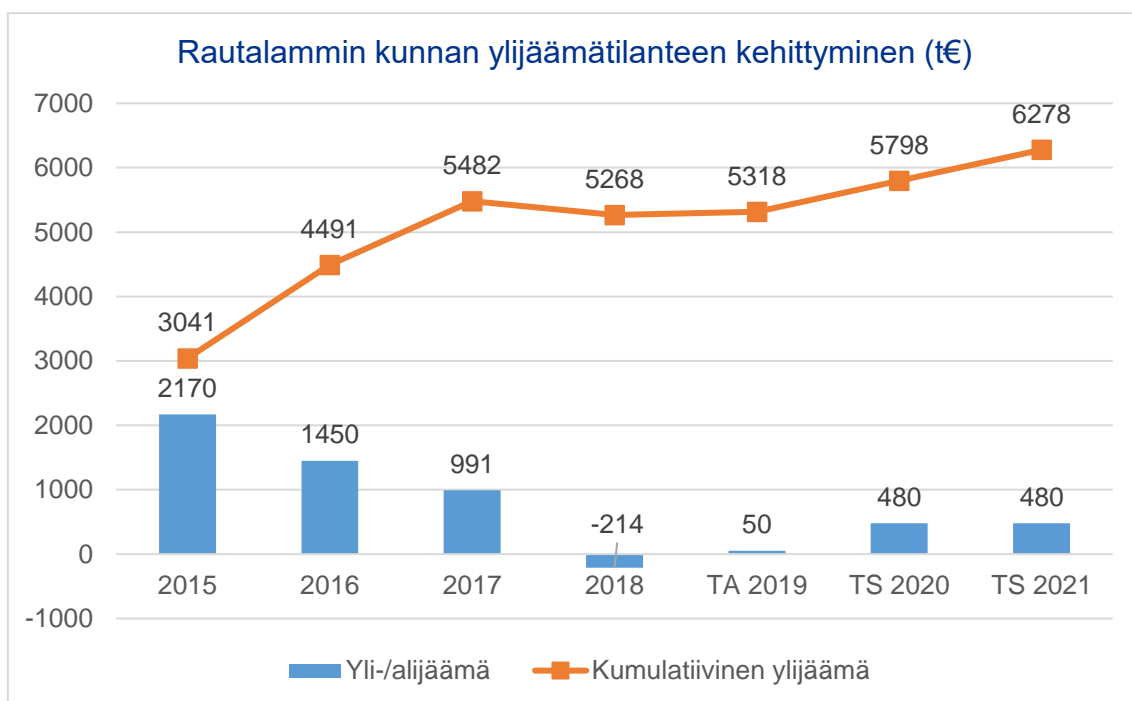
Suhteellinen velkaantuneisuus -tunnusluku kertoo, kuinka paljon kunnan käyttötuloista tarvittaisiin vieraan pääoman takaisin maksuun. Kunnan suhteellinen velkaantuneisuus on kasvanut lainannoston myötä.

Verrattuna maakunnan kuntien tilinpäätösten 2017 tietoihin Rautalammin kunnan tunnusluvut ovat maakunnan keskimääräisiä tunnuslukuja heikommat lähes kaikkien tunnuslukujen osalta.

2.3.5 Talouden tasapaino

Jos kunnan taseessa on kattamatonta alijäämää, tarkastuslautakunnan tulee arvioida talouden tasapainotuksen toteutumista tilikaudella sekä voimassa olevan taloussuunnitelman ja toimenpideohjelman riittävyyttä. Kunnan taseessa 31.12.2018 ei ole alijäämää, joten kuntalain mukaista arviota ei ole tarpeen tehdä.

Alla on esitetty Rautalammin kunnan ylijäämätilanteen kehittyminen vuosina 2015–2021 tilinpäätöstietojen ja taloussuunnitelman mukaisesti. Taloussuunnitelmavuosien 2020–2021 tiedot on otettu toiminta- ja taloussuunnitelmasta 2018–2021 (ei 2019–2022), sillä uusinta toiminta- ja taloussuunnitelmaa ei ole ollut saatavilla.

Kuten kuvasta ilmenee, kunnan ylijäämien määrän odotetaan kasvavan, sillä taloussuunnitelma vuodet ovat ylijäämäisiä. Tarkastuslautakunnan arvon mukaan taloussuunnitelmavuosien ylijäämien määrään liittyy kuitenkin merkittävä epävarmuus, mistä johtuen kunnan tulee pitää tiukkaa talouskuria myös tulevina vuosina ja tarvittaessa valmistauduttava myös palvelujen järjestämistavan muutoksiin.

2.3.6 Yhteenveto kunnan taloudesta

TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO KUNNAN TALOUDESTA

Tarkastuslautakunta toteaa, että tilikauden 2018 alijäämä oli noin 0,2 miljoonaa euroa, joka on noin 0,6 miljoonaa euroa muutettua talousarviota suurempi. Merkittävin talousarvioeroon vaikuttava tekijä oli terveydenhoitokulut, jotka toteutuivat 0,7 miljoonaa euroa muutettua talousarvio pienempänä. Terveydenhoitokuluihin tehtiin loppuvuodesta 2018 0,9 miljoonan euron määrärahamuutos (kuluja kasvatettiin), koska vielä silloin näytti siltä, että Sisä-Savon terveydenhuollon kuntayhtymän ja Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin kulut tulevat toteutumaan huomattavasti ennakoitua suurempana. Näin ei kuitenkaan tapahtunut. Tarkastuslautakunnan saamien tietojen mukaan kuntayhtymiltä ei tilikauden aikana saada riittävää ja ajantasaista tietoa kuntayhtymien maksuosuuksien kehityksestä suhteessa ennusteeseen. Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että tieto olisi saatavilla myös kauden aikana, jotta kunta pystyy huomioimaan muutokset ja johtamaan omaa kuntatalouttaan riittävillä tiedoilla. Kunnan tulee pyrkiä vaikuttamaan kuntayhtymien raportointiin omistajaohjauksen keinoin.

Kunta on tehnyt toimenpiteitä taloudellisen tilanteen parantamiseksi. Kunnan tulee myös jatkossa tehdä taloussuunnittelu huolellisesti ja huomioida suunnittelussa kunnan pienenevä asukasmäärä ja toisaalta kunnan elinvoimaisuuden säilyttäminen.

Taloussuunnitelman mukaan kunnalla ei ole akuuttia huolta taseen ylijäämien pienemisestä. Taloussuunnitelman mukaisten tavoitteiden toteutuminen vaatii kuitenkin

kunnalta tiukkaa talouskuria. Kunnan talouden tunnusluvut ovat huolestuttavalla tasolla, ja kunnan tulee ratkaista, kuinka tunnuslukujen heikkeneminen pysäytetään ja siten tasapainoinen kuntatalous turvataan.

Tarkastuslautakunta esittää, että

- Kunta pyrkii omistajaohjauksen keinoin edistämään kuntayhtymien taloudellisen raportoinnin ajantasaisuutta ja tietojen saamista kuntaan, jotta kunta pystyy reagoimaan mahdollisiin menoennusteissa tapahtuneisiin muutoksiin ajoissa.
- Kunta esittää talousarviossa keinoja, kuinka talouden tasapaino turvataan myös jatkossa.

3 Rautalammin kuntakonsernin toiminta

3.1 Konsernin toiminta vuonna 2018

Kuntalain 38 §:n mukaan kunnanvaltuusto päättää kunnan ja kuntakonsernin toiminnan ja talouden keskeisistä tavoitteista sekä konserniohjauksen periaatteista. Rautalammin kunnalla ei ole viimeaikaisia valtuuston päätöksiä kunnan omistajapoliittisista yleisistä linjauksista. Valtuusto on ottanut tarvittaessa kantaa konserniohjaukseen liittyviin kysymyksiin. Uudistuneen kuntalain mukainen konserniohje on hyväksytty valtuustossa 28.8.2018.

Rautalammin kunnan tytäryhtiöt ovat Rautalammin kunnan Asunnonhankinta Oy, Kiinteistö Oy Oikarilan Teollisuushallit, Asunto Oy Tiinari, Rautalammin kehitys Oy ja Pappilanpellon Lämpö Oy. Näiden omistusosuuksissa ei ole tapahtunut muutosta vuonna 2018. Kunta oli jäsenenä seuraavissa kuntayhtymissä: Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri, Vaalijalan kuntayhtymä, Savon koulutuskuntayhtymä, Itä-Suomen päihdehuolto, Pohjois-Savon liitto ja Sisä-Savon terveydenhuollon kuntayhtymä. Osakkuusyhtiönä kunnalla on Kiinteistö Oy Rautalammin Virastotalo, Asunto Oy Lupsakas, Rautalammin Rakennus Oy ja Asunto Oy Rautalammin Lassilanpolku.

Tilikaudella 2018 tytäryhtiö Kiinteistö Oy Rautalammin Haka fuusioitiin sisaryhtiö *Rautalammin kunnan Asunnonhankinta Oy*:öön 31.8.2018. Rautalammin Asunnonhankinta Oy:n taloudellinen tilanne on ollut kohtalainen. Talousongelmat johtuvat erityisesti siitä, että yhtiön tulorahoitus ei riitä lainojen lyhennykseen. Yhtiön lainat ovat takapainotteisia. Yhtiössä on useita tyhjillään olevia asuntoja. Tilikaudella 2018 on tehty kuntokartoitukset kaikkiin yhtiön omistamiin kiinteistöihin. Yhtiön tulee arvioida kriittisesti, onko kaikkia kiinteistöjä järkevää korjata.

Kiinteistö Oy Oikarilaan on tehty vuonna 2018 selvitystyö, jossa käytiin läpi eri vaihtoehtoja yhtiön toiminnan järjestämiseksi ja pääomittamiseksi. Selvitystyön pohjalta kunta päätti pääomittaa yhtiötä 650 tuhannella eurolla, jotta yhtiö selviää sen lainanlyhennyksistä. Pääomasijoitus on tehty alkuvuodesta 2019. Tilikaudella 2018 kunta antoi yhtiölle 40 tuhannen euron avustuksen. Yhtiö teetti lisäksi ulkopuoliset arviot kiinteistöjen markkina-arvosta. Tehtyjen arviokirjojen perusteella kiinteistöjen tasearvoihin tehtiin tilinpäätökseen 2018 noin 0,5 miljoonan euron alaskirjaukset. Alaskirjauksen myötä yhtiön oma pääoma menetettiin. Tilivuoden 2018 lopussa yhtiö sai ostotarjouksen toisesta hallista. Hallin kauppa on tarkoitus toteuttaa vuonna 2019. Kaupasta syntyy 0,2 miljoonan euron myyntitappio.

Vuonna 2018 ryhdyttiin toimenpiteisiin myös *Pappilanpellon Lämpö Oy*:n hallinnon ajan tasalle saattamiseksi. Yhtiön hallinto on ollut hoitamatta usean vuoden ajan. Kunta valitsi yhtiön hallitukseen kunnan edustajat marraskuussa 2018. Yhtiö on selvittänyt yhdessä Savon Voiman kanssa, kuinka yhtiön hallinnoiman lämpöputken omistus ja toiminta hoidetaan jatkossa.

Rautalammin Kehitys Oy:n sekä *Asunto Oy Tiinarin* toiminta on jatkunut ennallaan. Rautalammin Kehityksen osalta kunnan tulee omalta osaltaan ratkaista, mikä yhtiön tulevaisuus on, sillä omistajista Rautalammin Osuuspankki on ilmoittanut, että se ei voi jatkossa osallistua yhtiön toimintaan samalla tavalla kuin aikaisemmin johtuen pankkiryhmän sisäisistä säännöistä.

Tarkastuslautakunta haluaa kiittää konsernijohtoa, että se on ryhtynyt toimenpiteisiin tytäryhtiöiden toiminnan kuntoon saattamiseksi. Lautakunta pitää tärkeänä, että tytäryhtiöiden toimintaan kiinnitetään riittävää huomiota myös jatkossa, jotta kunta pystyy reagoimaan mahdollisiin ongelmatilanteisiin ajoissa.

3.2 Konsernivalvonta

Kunnan konsernivalvonnan tarkoituksena on varmistaa, että konsernin toiminta on taloudellista ja tuloksellista, asetetut tavoitteet saavutetaan, päätösten perustana oleva tieto on riittävää ja luotettavaa ja että lain säännöksiä, viranomaisohjeita ja toimielimien päätöksiä noudatetaan ja että omaisuus ja voimavarat turvataan. Konsernivalvonnasta vastaa konsernijohto.

Kunnanvaltuusto on hyväksynyt kuntalain mukaisen konserniohjeen elokuussa 2018. Konserniohjeessa on määrätty muun muassa konsernivalvonnan järjestämisestä sekä asioista, joista konserniyhteisöjen tulee hankkia kunnan kanta ennen päätöksentekoa.

Kuntia koskevan toimintakertomuksen laadintaohjeen mukaan toimintakertomuksessa tulee antaa selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä. **Tilinpäätöksessä 2018 ei ole esitetty tällaista selontekoa.** Tarkastuslautakunnan arvio konsernivalvonnan järjestämisestä perustuu siten haastatelluin saatuihin tietoihin sekä pöytäkirjoista ilmeneviin asioihin.

Konsernivalvontaa on tarkastuslautakunnan arvion mukaan tehostettu tilikaudella 2018. Kunta on ryhtynyt useisiin välttämättömiin toimenpiteisiin tytäryhtiöiden toiminnan ja talouden kuntoon saattamiseksi. Kunnanhallitus on käsitellyt tytäryhtiöihin liittyviä keskeisiä asioita ja ottanut konsernijohtona kantaa tärkeisiin asioihin. Kunnan tulee kiinnittää kuitenkin edelleen huomiota tytäryhtiöille asetettaviin tavoitteisiin sekä niiden ja omistajaohjauksen toteutumiseen. Konsernivalvonnassa tulee huomioida myös jälkiseuranta eli se, että päätetyt toimenpiteet viedään yhtiöissä loppuun asti. Myös toimenpiteiden vaikuttavuutta ja riittävyttä on hyvä arvioida. Tarkastuslautakunta suosittaa lisäksi, että yleiset omistajapolitiittiset linjaukset päivitetään. Konserninäkökulma kunnan toiminnan ja talouden arvioinnissa on kasvanut, ja siksi on tärkeää, että kunta suunnittelee ja arvioi toimintaa koko konsernin näkökulmasta eikä vain peruskunnan osalta.

3.3 Tytäryhtiöille asetettujen tavoitteiden toteutuminen

Talousarviossa 2018 on asetettu erilliset tavoitteet kunnan keskeisille tytär- ja osakkuusyhtiölle. Näiden tavoitteiden toteutuminen on esitetty kunnanhallituksen laatimassa toimintakertomuksessa. Alla on esitetty tarkastuslautakunnan arvion mukaan merkittävimmille tytäryhtiöille ja osakkuusyhtiö Rautalammin Rakennus Oy:lle vuosille 2018–2020 asetetut keskeiset tavoitteet ja näiden toteumat.

Tavoite	Toteuma	Arvio
Kiinteistö Oy Rautalammin Haka ja Rautalammin kunnan Asunnonhankinta Oy (tytäryhtiöt)		
Yhtiöt fuusioidaan	Fuusio toteutui 31.8.2018	●
Peruskorjauksien toteuttaminen	Ei ole toteutunut. Kaikissa rivitaloissa on tehty korjaustapaselvitykset.	●
Kiinteistö Oy Oikarilan teollisuushallit (tytäryhtiö)		
Kunta edistää teollisuushallien myymistä.	Teollisuushallien myyntiä on edistetty. Yksi kauppa toteutuu v. 2019.	●
Kunta sijoittaa yhtiöön tarvittaessa pääomaehtoista lainaa ja maksaa vuokraamattomien tilojen yhtiövastikkeet.	Kunta antoi 40 t€:n avustuksen. Kaikki tilat olivat vuokrattuina.	●
Yhtiö varautuu teollisuushallin tai kauppa- tai liiketilojen rakentamiseen 2018–2021.	Ei toteutunut.	●
Rautalammin Kehitys Oy (tytäryhtiö)		
Yhtiö myöntää 10 mikro- tai pk-yritykselle takauksen tai tekee näihin sijoituksen, jos yritysidea ja liiketaloudelliset seikat puoltavat tätä	Yhtiö myönsi 6 takausta, yhteensä 179 t€.	●
Yhtä yritystä koskeva rahoitusratkaisu nostetaan 80 tuhanteen euroon	Ei toteutunut. Yhtiön yhtä yritystä koskeva rahoitusratkaisu on enintään 50 t€.	●
Yhtiö toimii kunnan mikro- ja pk-yritysten, maa- ja metsätalousyrittäjien sekä liike- ja palvelualan yrittäjien riski rahoittajana mikroyritysten perustamis- tai laajennusvaiheessa	Toteutui, rahoitukset tehtiin riskit halliten	●
Yhtiö edellyttää, että yritys on selvittänyt muut rahoitusjärjestelyt ennen rahoitusneuvotteluja	Toteutui	●

Rautalammin Rakennus Oy (osakkuusyhtiö)		
Kunta uusii yhtiön kanssa tehdyn pääomallainan takaisinmaksusopimuksen.	Vuonna 2005 tehty pääomallainasopimus on voimassa oleva	
Kunta myy omistamiaan yhtiön osakkeita sen jälkeen, kun yhtiö on maksanut kunnalle tämän myöntämän pääomaehtoisen lainan.	Ei toteutunut	
Kunta säilyttää yhtiössä noin 10 %:n omistusosuuden.	Ei toteutunut	

Tytär- ja osakkuusyhtiöille asetetut tavoitteet saavutettiin osittain. Usea tavoitteista on todellisuudessa asetettu kunnalle yhtiöiden toimintaan liittyen, eikä tytäryhtiölle itselleen. Usea tavoite on myös pysynyt samana usean vuoden aikana. Kunnan tulee jatkossa asettaa selkeitä tavoitteita itse yhtiöille. Tavoitteiden tulee olla realistisia ja kuntakonsernin kannalta olennaisia. Kunnan tulee omistajaohjauksen keinoin tukea yhtiöitä näiden tavoitteiden saavuttamisessa.

3.4 Konsernin keskeiset tunnusluvut

Rautalammin kuntakonsernin keskeiset tunnusluvut on esitetty alla. Konsernin tunnuslukuihin vaikuttaa kunnan ja tytäryhtiöiden lisäksi erityisesti Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri, Sisä-Savon terveydenhuollon kuntayhtymä ja Vaalijalan kuntayhtymä. Keskeisten tunnuslukujen tulkinta on esitetty arviointikertomuksen kohdassa 2.3.4.

Rautalammin kuntakonserni	31.12.2018	31.12.2017	Pohjois-Savo 31.12.2017
Tulorahoitus			
Toimintatuotot / -kulut	48 %	48 %	49 %
Vuosikate % poistoista	41 %	178 %	136 %
Vuosikate / asukas	299 €	876 €	1.014 €
Rahoitus			
Investointien tulorahoitus	26 %	86 %	76 %
Lainanhoitokate	0,5	1,5	1,2
Tase			
Omavaraisuusaste	32 %	36 %	33 %
Suhteellinen velkaantuneisuus	57 %	52 %	77 %
Kertynyt ylijäämä / asukas	1.114 €	1.495 €	450 €
Lainat / asukas	6.143 €	5.487 €	7.042 €

Peruskunnan tavoin myös konsernin tunnusluvut ovat heikentyneet. Tunnusluvut ovat vielä vuonna 2017 olleet Pohjois-Savon kuntakonsernien keskiarvoa vahvemmat. Rautalammin kuntakonsernitilinpäätöksen tunnusluvut eivät täytä kuntalain 118 §:n mukaisia arviointimenettelyn käynnistämisen raja-arvoja (nk. kriisikuntakriteerit), mutta kunnan on kiinnitettävä huomiota raja-arvoihin.

Uudet kriisikuntakriteerit on tarkoitus ottaa käyttöön siten, että niitä sovelletaan ensimmäisen kerran vuonna 2022 vuosien 2020 ja 2021 tilinpäätösten tunnuslukujen perusteella. Vuoden 2018 lukujen perusteella Rautalammin kunta täyttäisi osan uusista kriteereistä. Jotta kunta luokitellaan kriisikunnaksi, tulee kuitenkin useamman ehdon täytyä.

3.5 Yhteenveto kuntakonsernin arvioinnista

TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO KUNTAKONSERNISTA

Tarkastuslautakunta toteaa, että kunnan konsernille asettamat tavoitteet ovat pääosin kunnan yhtiöiden toimintaan kohdistamia toimenpiteitä eikä yhtiöitä koskevia. Tavoitteet ovat myös olleet samoja usean vuoden ajan. Tästä syystä tytäryhtiöiden toimimista kuntastrategian mukaisesti on vaikea arvioida. Kunnalla ei myöskään ole selkeitä viimeaikaisia päätöksiä omistajapolitiikasta, joihin tytäryhtiöiden toimintaa ja taloutta voitaisiin peilata. Tarkastuslautakunta esittää, että tytäryhtiöiden tavoitteet asetetaan jatkossa siten, että ne edistävät kuntakonsernin toimintaa ja ovat linjassa kunnan strategian kanssa.

Tilikaudella 2018 kunta on hyväksynyt kuntalain mukaisen konserniohjeen. Kunnanhallitus on käsitellyt aktiivisesti keskeisten tytäryhtiöiden asioita ja useita tytäryhtiöiden kannalta tärkeitä päätöksiä on saatu tehtyä ja asioita vietyä siten eteenpäin. Tytäryhteisöjen toimintaan liittyy edelleen kuitenkin myös merkittäviä riskejä, kuten yhtiöiden taloudellisen tilanteen kehittyminen. Kunnan tulee lähivuosina tehdä ratkaisuja sen suhteen, mitkä yhtiöt tukevat kuntakonsernin toimintaa ja miten yhtiöistä saadaan suurin mahdollinen hyöty kunnan elinvoimaisuuden ja palvelujen tuottamisen kannalta.

Kuntakonsernin tunnusluvut ovat kunnan tavoin heikentyneet edellisestä tilikaudesta. Konsernin tunnusluvut eivät kokonaisuudessaan täytä kuntalain mukaisia kriisikunnan kriteerejä, mutta kunnan on kiinnitettävä huomiota tunnuslukujen kehittymiseen. Kriisikuntakriteereiden muuttuessa ovat konsernin tunnusluvut vielä merkittävämmässä asemassa. Muutoinkin kunnan tulee huomioida johtamisessa kuntakonserni kokonaisuutena, eikä yksittäisinä osina. Kunnan tulee huomioida riskienhallinnassa ja taloussuunnittelussa myös tytäryhteisöjen toiminta ja taloudellinen tilanne.

Tarkastuslautakunta esittää, että

- Konserniyhtiöiden tavoitteet asetetaan nykyistä enemmän yhtiöille eikä kunnalle. Tavoitteissa tulee huomioida kunnan kuntastrategia ja kunnan omistajapolitiittiset linjaukset.
- Kunta käsittelee ja vahvistaa sen omistajaohjauksen tavoitteet sekä miettii keinot, näihin pääsemiseksi.
- Tilinpäätöksen toimintakertomuksessa esitetään jatkossa kuntia koskevan ohjeistuksen mukaisesti konsernivalvontaa koskevat tiedot.

4 Vuoden 2017 arviointikertomuksen havaintojen jälkiseuranta

Tarkastuslautakunnan vuoden 2017 arviointikertomuksen jälkiseuranta perustuu kunnanhallituksen toimintakertomuksessa esitettyihin tietoihin sekä tarkastuslautakunnan arviointikokousten yhteydessä saamiin tietoihin ja havaintoihin. Toimielinten pöytäkirjat, tilintarkastajan raportit ja selvitykset ovat myös olleet tarkastuslautakunnan käytettävissä.

Rautalammin kunnanvaltuusto on käsitellyt tarkastuslautakunnan tilivuodesta 2017 antaman arviointikertomuksen 29.5.2018. Kunnanvaltuusto on tarkastuslautakunnan esityksen mukaisesti pyytänyt kunnanhallitukselta ja hallintokunnilta vastineet arviointikertomuksessa esitettyihin toimenpiteisiin. Kunnanhallitus on käsitellyt eri toimialojen arviointikertomukseen antamia selvityksiä syksyn 2018 aikana.

Tarkastuslautakunta toteaa, että lautakunnan vuoden 2017 arviointikertomuksessa esille ottamien päähavaintojen pohjalta on pääosin ryhdytty toimenpiteisiin, mutta erityisesti talousarvion kuntastrategian linkittymiseen ja talousarvion toiminnallisten tavoitteiden laatuun tulee kiinnittää edelleen huomiota.

5 Yhteenveto

Tarkastuslautakunta on edellä esittänyt arvion kunnan ja kuntakonsernin vuoden 2018 toiminnan ja talouden tavoitteiden toteutumisesta. Tarkastuslautakunta on myös pyrkinyt ottamaan kantaa siihen, onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla.

Tilivuoden 2018 arvioinnin yhteenvetona tarkastuslautakunta toteaa, että

- Vuoden 2018 talousarviossa vahvistetut toiminnan tavoitteet on saavutettu kohtalaisesti. Kaikkien tavoitteiden toteumaa ei ole raportoitu kunnan tilinpäätöksessä eikä tarkastuslautakunta ole siten voinut täysin ottaa kantaa tavoitteiden toteutumiseen.
- Rautalammin houkuttelevuuden lisääminen on keskeinen haaste, johon kunnan on satsattava myös jatkossa. Oppilasmäärät ovat pienentyneet ja myös elinkeinotoiminnan elinvoimaisuuden ylläpitämisessä on haasteita. Kunnalla on kuitenkin kokoonsa nähden käytössään monipuolisia palveluita, ja tarkastuslautakunta uskoo kunnan potentiaaliin markkinoida itseään houkuttelevana asuinpaikkana ja matkailukohteena, vaikkakin se on huolissaan kunnan potentiaalista tarjota jatkossakin monipuolisia asumis- ja matkailupalveluja.
- Kunnan tilikauden 2018 toimintakate toteutui 0,8 milj. euroa muutettua talousarviota suurempana. Tilikauden alijäämä oli 0,2 milj. euroa eli 0,6 milj. euroa talousarviota suurempi. Talouden tavoitteet saavutettiin siten siitä näkökulmasta, että kokonaisuutena ei syntynyt määrärahaylityksiä. Talousarviomuutosten ajantasaisuuteen on kuitenkin jatkuvasti kiinnitettävä huomiota.
- Kunnassa tai kuntakonsernissa ei ole kattamatonta alijäämää, eikä kunnan siten ole tarvinnut tehdä talouden tasapainottamissuunnitelmaa. Kunnan ja erityisesti kuntakonsernin tunnusluvut ovat kuitenkin kriittisellä tasolla, ja kunnan tulee seurata näiden kehittymistä ja tehdä tarvittaessa merkittäviäkin toimenpiteitä kuntatalouden parantamiseksi.

Kunnan hallinnon kehittämiskohteita ja seurattavia asioita on esitetty edellä olevissa kappaleissa. Yhteenvetona lautakunta on koonnut tähän keskeisimmät suositukset:

- Kuntastrategia:
 - o Kunta määrittää strategian kriittiset menestystekijät, joita arvioidaan ja tarkistetaan vuosittain, esim. budjettikäsittelyn yhteydessä.
 - o Kunta karsii strategiasta vaikeasti mitattavia ja kokonaisuuden kannalta epäolennaisia mittareita.
 - o Strategian tilinpäätösraportointiin sisällytetään kriittisille menestystekijöille asetettujen mittareiden toteumat taulukkomuodossa.
- Toiminnan ja talouden tavoitteet:
 - o Vuositavoitteet johdetaan kuntastrategiasta siten, että ne ovat yksiselitteisiä ja niiden toteutuminen voidaan mitata. Talousarviossa esitetään myös se, kuinka tavoite linkittyy voimassa olevaan kuntastrategiaan.
 - o Tavoitteissa vältetään yleisluonteisia tavoitteita. Tavoitteet määritetään kunnan toiminnan ja toimintaympäristön kautta kuntaa koskeviksi. Tavoitteiden tulee olla mahdollisimman konkreettisia ja niiden toteutumisen arviointia varten on rakennettava mahdollisuuksien mukaan toimivat mittarit.
- Kuntatalous:
 - o Kunnan tulee jatkossa kiinnittää huomiota siihen, että määrärahamuutoksia ei haeta ”varalta”, vaan määrärahamuutoksien tulee olla perusteltuja.
- Kuntakonserni:

- Konserniyhtiöiden tavoitteet asetetaan yhtiöille eikä kunnalle. Tavoitteissa tulee huomioida kuntastrategia ja kunnan omistajapoliittiset linjaukset.
- Kunta käsittelee ja vahvistaa sen omistajaohjauksen tavoitteet sekä miettii keinot, näihin pääsemiseksi. Suositeltavaa on käsitellä omistajaohjauksen periaatteet säännöllisesti, sopivin väliajoin. Uusi konserniohje on tullut voimaan 1.10.2018, jonka mukaan tytäryhteisön mm. tulee antaa seuranta varten kunnalle puolivuositain ja aina, mikäli tarvetta ilmenee, raportti sille asetettujen tavoitteiden toteutumisesta, toiminnan ja talouden kehittymisestä sekä arvio niihin liittyvistä riskeistä.
- Kunnanhallitus ja konsernijohto seuraavat tytäryhtiöiden toimintaa aktiivisesti. Myös toimenpiteiden vaikuttavuutta tulee arvioida ja toimenpiteisiin tulee tehdä jälkiseurantaa.

Tarkastuslautakunta kiittää kunnan henkilöstöä hyvin tehdystä työstä ja sitoutuneisuudesta kunnan toiminnan kehittämiseen.

6 Tarkastuslautakunnan esitys kunnanvaltuustolle

Tarkastuslautakunta jättää arviointikertomuksen vuodelta 2018 kunnanvaltuuston käsiteltäväksi ja esittää, että valtuusto pyytää arviointikertomuksessa esitetyistä havainnoista kunnanhallituksen selvitykset niin, että ne voidaan käsitellä syys- tai lokakuussa pidettävässä kunnanvaltuuston kokouksessa.

Rautalammilla 22. toukokuuta 2019

Emma Ilomäki
Puheenjohtaja

Päivi Eklund
Varajäsen, varapuheenjohtajan sijalla

Päivi Heikkinen
Jäsen

Lauri Lundberg
Jäsen

Tauno Herranen
Jäsen

Martti Törrönen
Jäsen

Annikki Kaipainen
Jäsen